

รายงานการเสวนาทางวิชาการ

เรื่อง

การศึกษาของคณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษา
ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี

รายงานการเสวนาทางวิชาการ

เรื่อง

การศึกษาของคณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษา
ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี

คำนำ

นับตั้งแต่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ประกาศใช้ มีหน่วยงาน สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา รวมทั้งสถาบันพระศาสนาที่จัดการศึกษาต่างให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อสาระ รูปแบบ และวิธีการจัดการศึกษา โดยได้พยายาม ศึกษา ทำความเข้าใจ และแสวงหาวิธีการที่จะทำให้การจัดการศึกษาของหน่วยงานและ สถาบันนั้น ๆ บรรลุจุดมุ่งหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ที่กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ในการนี้ คณะสงฆ์ซึ่งเป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่งของประเทศ ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเรื่อยมาทั้งด้านศาสนศึกษาที่เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยตรง และการศึกษาสงเคราะห์ที่เป็นการศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป แต่การจัดการศึกษาดังกล่าวยังทำได้ไม่คล่องตัว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการ สนับสนุนส่งเสริมจากรัฐ และเมื่อมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ เกิดขึ้น ได้เปิดโอกาสให้สถาบันศาสนามีสิทธิจัดการศึกษาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานและมีสิทธิรับสิทธิประโยชน์จากรัฐทั้งด้านการให้ความรู้ในการอบรม เลี้ยงดู บุคคลในความดูแล การได้รับเงินอุดหนุน รวมทั้งการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับ ค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนการเทียบโอนการเรียนรู้ทั้งที่เป็น รูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ที่นับว่า เอื้อและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์อย่างยิ่ง

เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดยการแนะนำปรึกษาของ พระเถระผู้ใหญ่จึงได้จัดประชุมเสวนาทางวิชาการเรื่อง “การศึกษาของคณะสงฆ์กับการ ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒” เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๔ ณ ห้องประชุมกำแหง พลางกูร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดยได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากสมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นประธานเปิดการประชุม เสวนา และพระธรรมวโรดม เป็นประธานการเสวนา ร่วมด้วยพระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา รัฐมนตรี ช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายจำลอง ครุฑขุนทด) และผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมเสวนา โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมปัญหาและความต้องการด้านการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ใน

ปัจจุบัน เพื่อให้เกิดแนวทางการดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีประเด็นสำคัญในการเสวนาประกอบด้วย ๑) โครงสร้างการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ๒) สภาพของคณะสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ๓) ความต้องการด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ๔) แนวทางการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในอนาคต ๕) บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการปฏิรูปการศึกษาในฐานะศูนย์การเรียนรู้และครูจริยศึกษา ซึ่งผลจากการเสวนาดังกล่าว มีความชัดเจนในระดับหนึ่ง และเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ที่กำลังดำเนินการต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติพิจารณาเห็นว่า สาระของการเสวนาทางวิชาการครั้งนี้ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์แล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจของคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการจัดการศึกษาตลอดจนผู้จัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา จึงได้จัดพิมพ์เผยแพร่รายงานการเสวนาดังกล่าวเพื่อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์และการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติต่อไป

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ก

การศึกษาของคณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษา

๑

คำกล่าวถวายรายงานของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๑

คำกล่าวถวายรายงานของเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

๓

คำกล่าวเปิดการประชุมเสวนาของสมเด็จพระพุฒาจารย์

๕

การระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์

๗

ภาคผนวก

มติที่ประชุมปรึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์

๓๖

แนวทางปรับปรุงการศึกษาสงฆ์

๓๘

โครงการเสวนา

๓๙

กำหนดการเสวนา

๔๒

รายนามผู้เข้าร่วมเสวนา

๔๓

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การเสวนาทางวิชาการเรื่อง การศึกษาของคณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ครั้งนี้ มีผู้เข้าร่วมเสวนาจำนวน ๗๖ รูป/คน ได้แก่ พระเถระผู้ใหญ่และเจ้าสำนักเรียน จำนวน ๒๙ รูป รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ อธิบดีกรมการศาสนา ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ สื่อมวลชน และข้าราชการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ กรรมการมหาเถรสมาคม ประธานพิธีเปิดการเสวนากล่าวเปิดการเสวนา และให้โอวาทพร้อมข้อเสนอแนะ หลังจากที่รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายจำลอง ครุฑขุนทด) ถวายรายงานด้านการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการและเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (นายรุ่ง แก้วแดง) ถวายรายงานการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ จากนั้นพระธรรมวโรดม รองแม่กองบาลีสนามหลวง ทำหน้าที่ประธานการเสวนา ได้ดำเนินการเสวนาตามประเด็นที่กำหนดไว้สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ โครงสร้างการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์

ที่ประชุมได้เสนอความเห็นร่วมกันโดยสรุป ดังนี้

๑.การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ควรดำเนินการ ๑) ให้อยู่ในความดูแลของคณะสงฆ์ และ ๒) การศึกษาแผนกบาลีและแผนกธรรม ควรปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาเข้าไปในแผนกสามัญศึกษาโดยให้เป็นการศึกษาภาคบังคับ

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้ง ๓ แผนก คือ แผนกบาลี (ประโยค ๑-๕) แผนกธรรม และแผนกสามัญศึกษา ถือว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

สำหรับแผนกบาลี ประโยค ๖-๙ เป็นการศึกษาอุดมศึกษาโดยใช้พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๒๗ เทียบโอนการศึกษาที่มีอยู่เดิม

๓. การศึกษาที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยวัด ได้แก่ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนการกุศลของวัด ศูนย์ธรรมศึกษาและศูนย์ส่งเสริมการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เหล่านี้ ให้อยู่ในโครงสร้างการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์

๔. ให้จัดทำแผนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้เห็นมิติของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่ ๒ สภาพของพระสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

ที่ประชุมได้เสนอความเห็นร่วมกันโดยสรุป ดังนี้

คณะสงฆ์จัดการศึกษาไปตามความสามารถตามหน้าที่ โดยได้รับความอุปถัมภ์จากพุทธศาสนิกชนทั่วไป และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบ้าง แต่ไม่ทั่วถึงทุกสำนัก เป็นเหตุให้พระสงฆ์สามเณรศึกษาเล่าเรียนกันตามอัธยาศัย ในชนบทห่างไกลพระสงฆ์สามเณรมักจะไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ผู้สนใจในการศึกษาต้องเดินทางไปพำนักอาศัยอยู่ตามวัดต่างๆ ในเมืองหรือในสำนักที่จัดการศึกษา ซึ่งได้รับความลำบากทั้งเรื่องที่พัก อาหาร ค่าใช้จ่ายในการศึกษา ฯลฯ สำนักที่จัดการศึกษาก็ไม่อาจดูแลให้ความสะดวกได้ทั่วถึง ทำให้พระสงฆ์ สามเณรผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมขาดแคลนและเดือดร้อน

ดังนั้น การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้ง ๓ แผนก ควรดำเนินการอย่างมีระบบที่มีส่วนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการศึกษาแผนกสามัญศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาในวิชาธรรม/บาลี และมีสิทธิสอบนักธรรม/บาลีได้และได้รับการสนับสนุนจากรัฐอย่างเพียงพอและใกล้เคียงกับการจัดการศึกษาของรัฐที่จัดให้กับเยาวชนทั่วไป

ประเด็นที่ ๓ ความต้องการด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

ที่ประชุมได้เสนอความเห็นร่วมกันโดยสรุป ดังนี้

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และแผนกธรรม ผู้เข้าร่วมเสวนาส่วนหนึ่งมีความเห็นว่าให้เป็นการศึกษานอกระบบ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ผู้เข้าร่วมเสวนาส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า ควรเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์และเทียบโอนการศึกษาในระบบตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ในประเด็นนี้ ที่ประชุมได้ขอให้มีการพิจารณาจัดระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีและแผนกธรรมให้ชัดเจนอีกครั้ง ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดระบบการศึกษาจะทำให้เกิดข้อผูกพันที่รัฐจะจัดสรรงบประมาณให้

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาในระบบที่ปัจจุบันกรมการศาสนาดูแลนั้น ควรให้คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการแทนทั้งหมด เพื่อสามารถกำหนดและควบคุมหลักสูตรการเรียนการสอนด้านบาลีและธรรมให้เข้มข้นควบคู่กับวิชาสามัญ

๓. ให้รัฐจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เท่าเทียมกับงบประมาณที่ให้แก่สถานศึกษาที่รัฐจัด

ประเด็นที่ ๔ แนวทางการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในอนาคต

ที่ประชุมได้เสนอความเห็นร่วมกันโดยสรุป ดังนี้

๑. จัดตั้งสถาบันผลิตครูสอนพระปริยัติธรรมและจริยธรรม ให้มีสถานภาพเช่นเดียวกับสถาบันราชภัฏ เพื่อสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ

๒. ให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง สถาบันราชภัฏ และสถาบันอื่นที่ผลิตครูเป็นสถาบันผลิตครูเพื่อสอนจริยธรรม/ศีลธรรม โดยคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์จัดหลักสูตรเพื่อผลิตครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาและช่วยอบรมครูประจำการโดยจัดหลักสูตรทั้งระยะสั้นและระยะยาว

๓. พัฒนาบุคลากรด้านการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมและจริยธรรมให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

๔. พัฒนาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการพัฒนาการดำเนินงานด้านพระพุทธศาสนาและการอบรมจริยธรรมมากยิ่งขึ้น

๕. พัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรม ให้รักษาสาระหลักสูตรเดิมไว้และสามารถเทียบโอนผลการเรียนกับการจัดการศึกษาสามัญทั่วไป ได้แก่ ผู้จบ ป.ธ.๕ ถือว่าเป็นการจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี และผู้จบ ป.ธ.๙ ถือว่าเป็นการจบการศึกษาระดับปริญญาตรี

ประเด็นที่ ๕ บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการปฏิรูปการศึกษาในฐานะศูนย์การเรียนรู้ และครูจริยศึกษา

ที่ประชุมได้เสนอความเห็นร่วมกันโดยสรุป ดังนี้

๑. รัฐควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน/สถานศึกษา โดยมีข้อกำหนดของกฎกระทรวงและระเบียบรับรอง

๒. ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เรื่องจริยศึกษา เช่น กิจกรรมนักเรียน เข้าค่ายคุณธรรม บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รวมทั้งส่งเสริมให้วัดมีการจัดศูนย์กลางการเรียนรู้เรื่องจริยศึกษาเพิ่มมากยิ่งขึ้นและทั่วถึง

๓. จัดส่งครูสอนที่ผ่านการฝึกอบรมหรือผ่านการศึกษามาจากสถาบันผลิตครูสอนพระปริยัติธรรมและจริยธรรม ให้ไปสอนจริยศึกษาในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

๔. พระสงฆ์ควรเป็นผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนทุกระดับชั้น รวมทั้งมีส่วนร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ในการจัดทำหลักสูตรเพื่อมีหลักสูตรคำสอนที่ถูกต้องเหมาะสมกับระดับการศึกษาต่าง ๆ

๕. ให้รัฐกำหนดให้มีครูสอนจริยธรรม/ศีลธรรมในโรงเรียน คล้ายอนุศาสนาจารย์ประจำโรงเรียน มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น จบวิชาพระพุทธศาสนา/ป.ธ. ๙ /หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต/ศาสนศึกษาบัณฑิต เป็นต้น

ประเด็นสำคัญอื่น ๆ

ที่ประชุมได้ให้ความเห็นต่าง ๆ เพิ่มเติม ดังนี้

๑. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา ๑๒ เปิดโอกาสให้ ...สถาบันศาสนา... มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎกระทรวง ซึ่งรัฐจะสนับสนุนค่าใช้จ่าย จะทำให้ปัญหาเรื่องงบประมาณหมดไป โดยสำนักเรียนได้รับการสนับสนุนเทียบเท่ากับโรงเรียนของรัฐบาลและเอกชน มีระบบการศึกษาของศาสนาโดยเฉพาะ มีการเทียบโอนหลักสูตร ดังนั้น จึงควรตั้งคณะทำงานดำเนินการร่างกฎกระทรวงในส่วนที่เกี่ยวข้อง จากพระเถระท่านที่มีความรู้และประสบการณ์เป็นอย่างดีเกี่ยวกับพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกบาลี แผนกธรรม และสามัญศึกษา โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และกรมการศาสนาเป็นฝ่ายเลขานุการ

๒. ควรรีบเร่งดำเนินการร่างกฎกระทรวงตามมาตรา ๑๒ เพื่อกรมการศาสนา จะได้เตรียมงบประมาณของปีงบประมาณ ๒๕๕๖ โดยมีแผนงานและโครงการที่ต้องดำเนินการ เนื่องจากการศึกษาภาคบังคับ ๑๒ ปี จะมีผลบังคับใช้เต็มรูปแบบ ในวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๕ ซึ่งอยู่ในปีงบประมาณ ๒๕๕๖

๓. ให้มีคณะกรรมการการศึกษา ศาสนศึกษาและศาสนสงเคราะห์ดูแลรับผิดชอบ เรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนเป็นการเฉพาะ เพื่อให้คำปรึกษาหารือและ ดำเนินการด้านหลักสูตร การถ่ายโอนผลการเรียนและการประเมินผล เป็นต้น

๔. ควรมีการบังคับเรียนธรรมศึกษาในโรงเรียน โดยอาจมีการเทียบโอนผล การเรียน ยกเว้นวิชา/กิจกรรมบางวิชา เพื่อเป็นแรงจูงใจ จะทำให้มีความสนใจเรียนธรรม ศึกษามากขึ้น

๕. ควรมีการจัดสรรคลื่นความถี่เพื่อการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ในการ อบรมคุณธรรม จริยธรรม หรือสอนบาลี/นิกกรรมแก่พระสงฆ์ สามเณร และศาสนิกชน

๖. ควรมีการส่งเสริม สนับสนุนในการสร้างแรงจูงใจเพื่อการผลิตสื่อการเรียน การสอนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๗. ควรกำหนดวิชาแกนทางพระพุทธศาสนาให้ชัดเจน ว่าโรงเรียนหรือสถาน ศึกษาจัดสัดส่วนเท่าไร พระสงฆ์มีส่วนช่วยสอนในสถานศึกษาหรือไม่

๘. ควรให้พระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมจัดทำหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในทุก ระดับ ชั้น รวมทั้งในการจัดทำหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ควรได้มีการแจ้งให้คณะสงฆ์รับทราบอย่าง เป็นทางการ

ในการนี้ ที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันว่า ข้อเสนอดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ เพราะมีบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในทุกประเด็น

การดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

ที่ประชุมฯ ได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางเพื่อการพิจารณาให้มีการ ดำเนินงานในขั้นตอนต่อไปที่เกี่ยวกับเรื่องการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ ทั้งตามมติที่ ประชุมปรึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ ณ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔ และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ดังได้ ประเด็นข้อสรุปตามที่ได้อภิปรายมาข้างต้นนั้น ซึ่งที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. ให้จัดทำร่างกฎกระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ว่าด้วยการจัด การศึกษาของสถาบันพระพุทธศาสนา ตามมาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ให้แล้วเสร็จภายใน ๓ เดือน

๒. ให้ตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานดำเนินการตามข้อ ๑ ที่ประกอบด้วย กรรมการที่เป็นพระเถระที่มีความรู้ มีประสบการณ์และมีความเข้าใจอย่างดีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลี แผนกธรรม และแผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการศึกษาในระบบปกติที่จัดโดยวัด โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติร่วมกับ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ

สำหรับรายนามคณะกรรมการและคณะทำงานของพระเถระที่จะดำเนินการนั้น ให้พิจารณาจากรายนามพระเถระที่ได้เข้าร่วมประชุมในครั้งนี้เป็นหลัก

การตั้งคณะทำงาน ควรประกอบด้วย ๒ กลุ่ม คือ (๑) พระเถระที่มีความรู้ (๒) พระเถระที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อนำเสนอต่อมหาเถรสมาคมพิจารณา

๓. ให้อธิบดีกรมการศาสนาเป็นผู้ประสานงานกับมหาเถรสมาคม และนำรายงานการประชุมที่เป็นสาระเข้าที่ประชุมรับทราบ รวมทั้งพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานร่างกฎกระทรวง ในวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๔

การประชุมเสวนาทางวิชาการ เรื่อง
การศึกษาของคณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษา
ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒
ณ ห้องประชุมกำแหง พลางกูร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
วันจันทร์ที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔

เมื่อพระเถระผู้ใหญ่และผู้เข้าร่วมประชุมเสวนาเดินทางมาถึงห้องประชุมเรียบร้อยแล้ว รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายจำลอง ครุฑขุนทด) และเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ดร.รุ่ง แก้วแดง) ได้กล่าวถวายรายงาน ตามลำดับดังนี้

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายจำลอง ครุฑขุนทด)

กราบนำสมเด็จพะพุฒาจารย์ องค์ประธาน กระผมในนามตัวแทนของกระทรวงศึกษาธิการ ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง และขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมสำคัญในครั้งนี้ ขณะนี้เป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงตามการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ของรัฐบาล ความจริงการเปลี่ยนแปลงไม่ได้เริ่ม ณ วันนี้ ได้เริ่มมานานแล้วแต่ก็ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ กระผมมีความเป็นห่วงและเข้าร่วมในกิจกรรมทางการศึกษาเป็นครั้งที่ ๒ ครั้งนี้เข้ามาในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ สิ่งหนึ่งที่สังคมกำลังสนใจเป็นอย่างยิ่งคือ เรื่องโครงสร้างของการบริหารมากกว่าโครงสร้างของการศึกษาอย่างแท้จริง เพราะเหตุที่โครงสร้างทางการบริหารไม่ว่าทางด้านของกระทรวงศึกษาธิการเอง ซึ่งบุคลากรเป็นจำนวนมากมักจะสนใจเรื่องโครงสร้าง เพราะเกี่ยวข้องกับตัวเองที่จะต้องไปอยู่ในโครงสร้างใหม่ ขณะเดียวกันในช่วงเวลาที่ผ่านมาระยะ ๒ เดือนที่กระผมได้เข้ามารับตำแหน่งพร้อมกับรัฐบาล สิ่งที่เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์ของพระพุทธศาสนาได้มีความก้าวหน้า เปลี่ยนแปลง มีความสนใจทั้งส่วนของคณะสงฆ์และส่วนของศาสนิกชน

ช่วงเวลาที่ผ่านมามีได้รับความสนใจเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างการบริหารของคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเหตุที่โครงสร้างของกระทรวงกำลังเปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้น โครงสร้างที่เหมาะสมของพระพุทธศาสนาจะเป็นประการใดนั้น กระผมคิดว่าพระคุณเจ้าคงจะเป็นผู้กำหนด และรัฐบาลมีหน้าที่สนองต่อความประสงค์นั้น ขณะนี้รัฐบาลมีนโยบายที่ค่อนข้างแน่วชัด

และเน้นหนักในเรื่องของความต้องการที่จะให้ศีลธรรมเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นจุดหลักของการแก้ปัญหาสังคมในปัจจุบัน

เมื่อย้อนหลังไปประมาณหลายปี ตั้งแต่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมา ประเทศไทยมีการแข่งขันในเชิงความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ ด้านความคิดและด้านวิชาการมาก จนกระทั่งส่งผลให้ศีลธรรม จริยธรรม ตลอดจนวัฒนธรรมที่อยู่ในจิตใจของประชาชนมาตั้งแต่อดีตค่อนข้างลดลง แต่ให้ความสำคัญเรื่องวิชาการและการแข่งขันมาก ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ประเทศต้องประสบภาวะที่ลำบากมากในช่วงที่ผ่านมา เพราะฉะนั้น รัฐบาลจะต้องขอความอนุเคราะห์จากคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่จะเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาของสังคมตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิต

เรื่องแรกที่จะกราบเรียนคือเรื่องยาเสพติด ขณะนี้ต้องยอมรับว่าเป็นปัญหาใหญ่ของประเทศ แม้รัฐบาลจะมีมาตรการเด็ดขาดก็ตามแต่ก็เป็น การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ สิ่งที่กระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะนโยบายด้านการศึกษาที่มุ่งเน้นว่า ทำอย่างไรจึงจะนำหลักของศีลธรรมเข้าไปสู่กระบวนการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัย ในเรื่องดังกล่าวนี้ รัฐบาลได้ให้นโยบายในที่ประชุมคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งนายกรัฐมนตรี เป็นประธานการประชุม และทุกฝ่ายในสังคมมีความเห็นร่วมกันว่า การแก้ปัญหายังยั่งยืนในสังคมนั้นต้องแก้ปัญหาโดยศีลธรรม ในอนาคตศีลธรรมจะต้องเข้าไปสู่องค์กรการเรียนรู้มากขึ้น และเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาสังคม

ในการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ ได้ตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการสู่การปฏิบัติ ซึ่งเน้นด้านศาสนาโดยเฉพาะ กระผมเป็นประธานคณะทำงาน ซึ่งต้องขอความอนุเคราะห์จากพระคุณเจ้าทุกรูปต่อไป เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่สามารถแก้ปัญหาได้จริง

ขณะนี้สังคมไทยกำลังสนใจเรื่องโครงสร้างการบริหาร ปัจจุบันสังคมการศึกษามีการเปลี่ยนแปลง มีการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น กำหนดให้ครู อาจารย์เป็นผู้บริหารมืออาชีพในการกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการวัดจริยธรรม คุณธรรม คุณภาพทั้งภายในและภายนอกในการประกันคุณภาพทางการศึกษา ในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ให้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เมื่อการศึกษาทางโลกมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และมีความตระหนักที่จะนำศีลธรรมเข้าไปแก้ปัญหาของสังคม ดังนั้น กระบวนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จึงควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงด้วยเช่นกัน

กระผมคิดว่า หัวข้อการเสวนาที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกำหนดขึ้นเหมาะสมกับภาวะในปัจจุบัน กล่าวคือโครงสร้างการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จะดำเนินการอย่างไร เนื้อหาจะเป็นอย่างไรและบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ของบุคลากรจะเป็นอย่างไรเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมในปัจจุบันซึ่งจำเป็น

อย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาคณะสงฆ์ กระผมเห็นสมควรอย่างยิ่งที่คณะสงฆ์มีความเห็นชอบที่จะนำเรื่องนี้ไปปฏิบัติ

สำหรับด้านการบริหารจัดการโครงสร้าง เรื่องสำคัญที่สุด คือ เรื่องของศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องเข้ามามีบทบาทอย่างยิ่ง เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการดำเนินงานด้านการศึกษากับการศาสนาคู่กันมาโดยตลอด ดังนั้น การศึกษามีการปฏิรูป การศาสนาก็ควรต้องปฏิรูปให้สอดคล้องไปพร้อมกันด้วย เพื่อความเจริญและก้าวหน้า กระผมหวังว่าการเสวนาในวันนี้จะนำไปสู่การปฏิรูปการศาสนาที่นำไปสู่การดูแลสังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น ขอกราบขอบพระคุณครับ

จากนั้นเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ดร.รุ่ง แก้วแดง) ได้กล่าวถวายรายงาน ดังนี้

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

กราบนมัสการสมเด็จพระพุทธมาจารย์ องค์ประธาน กราบนมัสการพระเถระทุกรูป กราบเรียน ฯพณฯ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กราบเรียนอธิบดีกรมการศาสนา และท่านผู้เคารพทุกท่าน

สืบเนื่องจากที่ ฯพณฯ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวแล้วว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กล่าวว่า การจัดการศึกษาของประเทศไทยต้องจัดให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม และประกอบกับในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้กล่าวถึงบทบาทของสถาบันพระศาสนาต่อการจัดการศึกษาไว้หลายมาตราด้วยกัน เช่น มาตรา ๒๓ ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า การจัดการศึกษาจำเป็นจะต้องบูรณาการร่วมกันในเรื่องการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรา ๖ ที่กำหนดว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา กล่าวคือ ได้รับการพัฒนาทั้งด้านความรู้และคุณธรรม เพื่อที่จะให้คนไทยรุ่นใหม่ได้เป็นคนไทยที่สมบูรณ์ ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ^๑ จึงเปลี่ยนชื่อและเปลี่ยนบทบาทจากเดิมที่ทำเรื่องการศึกษา ซึ่งในอดีตส่วนใหญ่จะมองด้านความเก่งอย่างเดียว ด้านคุณธรรมไม่ได้เน้น เพราะฉะนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในมาตรา ๓๓ จึงเปลี่ยนชื่อใหม่ว่าเป็นสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ

^๑ ได้รับการปรับปรุงเป็นสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ตั้งแต่วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๕ เป็นต้นไป เมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีผลใช้บังคับตามบทเฉพาะกาล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้เริ่มต้นศึกษาหลายเรื่องและหลายรูปแบบ ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทหน้าที่ของวัดในพระพุทธศาสนา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ครบทุกด้าน รวมทั้งได้ทำการศึกษาวิจัยการศึกษาศาสนาของต่างประเทศด้วย

จากการศึกษาวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เรื่องการศึกษาศาสนาผ่านกระบวนการเรียนรู้หลายประเทศ เช่น ประเทศอินเดีย เวียดนาม จีน อังกฤษ มาเลเซีย และสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า มีปัญหาคล้ายคลึงกับประเทศไทย ซึ่งในต่างประเทศเมื่อเกิดปัญหาได้มีการประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไขกันอย่างเต็มที่ ผลการศึกษาของต่างประเทศทำให้ได้เรียนรู้ทั้งของต่างประเทศและประเทศไทยพร้อมกัน

สำหรับประเทศไทยนั้น ในอดีตสถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาของประเทศมาโดยตลอด ในอดีต วัด คือโรงเรียน โรงเรียน คือวัด พระ คือครู และครู คือพระ เมื่อประเทศไทยได้ปฏิรูปการศึกษาและใช้รูปแบบการศึกษาของตะวันตกเมื่อ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า บทบาทระหว่างวัดในฐานะสถาบันศาสนากับการศึกษาเริ่มแยกห่างออกจากกัน หากพิจารณามาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนว่า ถ้าวัดจะจัดการศึกษาอีกครั้งหนึ่งเหมือนที่เคยจัดในอดีต สามารถจัดได้ทั้ง ๓ ระบบ คือ ๑. ในระบบโรงเรียน ๒. นอกกระบบโรงเรียน ๓. ตามอัธยาศัย

ประเด็นสำคัญอย่างยิ่งคือ ทำอย่างไรจึงจะปรับปรุงการศึกษาของศาสนทายาท โดยเฉพาะด้านนักรธรรมและบาลี เพื่อให้ศาสนทายาทได้มีความรู้จริงและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสอนให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงได้ศึกษาเรื่องดังกล่าว พบว่า ควรจะได้มีการทบทวนเพื่อที่จะปรับปรุงการศาสนศึกษาทั้งด้านนักรธรรมและบาลีด้วย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงได้จัดประชุมเสวนาเพื่อปรึกษาและพิจารณาปัญหาร่วมกัน และต่อไปจะได้ร่วมกันทำงานโดยพระสังฆาธิการจะเป็นผู้ดำเนินการ ฝ่ายฆราวาส โดย ฯพณฯ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ อธิบดีกรมการศาสนา ร่วมรับทราบและจะได้เริ่มต้นทำกันอย่างจริงจัง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติทราบว่า เรื่องการปรับปรุงการศาสนศึกษานั้น พระเถระหลายรูปได้ร่วมคิดและทดลองปรับปรุงแล้ว แต่ยังไม่แพร่หลายเป็นภาพรวมทั้งประเทศ ในการประชุมเสวนาครั้งนี้ สมเด็จพระพุทธคุณเจ้าได้กรุณามาร่วมประชุม ผลการประชุมตกลงกันอย่างไรจะได้กราบบังคมทูลให้พระคุณเจ้าทราบอีกครั้งหนึ่ง กระผมคิดว่าการศาสนศึกษาจะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น และหลายสิ่งที่พระเถระหลายรูปได้เริ่มปรับปรุงนั้นจะได้รับการสานต่อจนประสบผลสำเร็จ สำหรับการปรับปรุงการเรียนการสอน จะได้พิจารณาร่วมกันในภายหลังก่อน มีสิ่งใดควรปรับปรุง สิ่งที่ดีที่ควรรักษาไว้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่พระสงฆ์

และสามเณร เกือบ ๓๐๐,๐๐๐ รูป ทั่วประเทศ กระผมคิดว่าจะเป็นอานิสงส์และจะเป็นการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ขอกราบนมัสการให้พระคุณเจ้าทราบเพียงเท่านี้ กราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง

จากนั้น สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานเปิดการประชุมเสวนา ได้กล่าวสัมโมทนียกถา และเปิดการประชุมเสวนา ดังนี้

สมเด็จพระพุฒาจารย์

ท่านพระเถรานุเถระ ขอเจริญพร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ อธิบดีกรมการศาสนา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาที่มีกุศลจิตทุกท่าน ท่านทั้งหลายคงได้รับทราบการกล่าวในเบื้องต้นของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการและเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติแล้ว คงจะได้ทราบวัตถุประสงค์ของการประชุมครั้งนี้ชัดเจน

ประการแรก ขออนุโมทนาชื่นชมยินดีที่รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้พูดเน้นให้เห็นว่า รัฐบาลมีความเห็นร่วมกันที่จะให้ศีลธรรมเข้าไปคู่กับการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และขออนุโมทนาท่านเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า การศึกษาที่มีมาแต่เดิม วัดมีบทบาทด้านการศึกษาชัดเจน เมื่อเกิดการปฏิรูปการศึกษาขึ้น คณะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่างก็มุ่งในลักษณะเดียวกันว่าจะทำอย่างไรจึงจะให้วัดได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาเหมือนที่เป็นในอดีต ข้อนี้ถ้าได้ทำความเข้าใจกันโดยชัดเจน ทั้งคณะสงฆ์และประชาชน ว่ารัฐบาลประสงค์อย่างนี้ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกันได้ว่าเราต้องทำงานร่วมกัน วัดก็ต้องทำงานเกี่ยวกับการศึกษา การศึกษาก็ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการพระศาสนา ซึ่งวัดเป็นองค์กรสำคัญ ข้อนี้เป็นที่ขออนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง

อาตมาขออนุโมทนาเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติไว้อย่างมาก สำหรับการเสวนาในวันนี้ ทุกท่านก็ทราบกันแล้วว่าเป็นการปรึกษาเรื่องการศึกษาคณะสงฆ์ที่จะมาเกี่ยวข้องกับการศึกษาของรัฐ หรืออาจจะพูดกลับกันว่า การศึกษาของรัฐที่จะต้องไปเกี่ยวข้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ดังที่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวแล้วว่า มุ่งจะให้ศาสนทายาทมีส่วนร่วมในการศึกษาในรูปแบบของการปฏิรูปที่เกิดขึ้นใหม่ จึงมั่นใจได้ว่าการประชุมในวันนี้จะหาจุดยืนได้ว่าเราควรจะทำเนิกร่วมกันอย่างไรในเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์และการศึกษาของรัฐให้สอดคล้องกันเพื่อประโยชน์ของประเทศ หวังว่าจากการประชุมครั้งนี้จะได้แนวทางให้คณะทำงานร่วมกันคิดต่อไปว่า จะทำอย่างไรจึงจะเกิดขึ้นได้ตามที่กล่าวมาแล้ว คงจะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่าเรามีเวลาจำกัด แต่ว่าการจำกัดของเวลาก็ไม่สำคัญเกินไปกว่าที่เราจะจำกัดตัวของเราเองไม่ให้ทันเวลา จึงหวังว่าความมุ่งหมายที่เราตั้งไว้นั้นจะลุล่วงด้วยดี อาตมาได้รับโอกาสให้มาร่วมการประชุมครั้งนี้ ได้พยายามที่จะศึกษาเรื่องต่างๆ ในความเห็นส่วนตัวนั้นยังยึดหลักพระศาสนา คือ เรื่องการเปลี่ยนแปลง พระพุทธเจ้าสอนไว้แต่เดิมไม่ใช่เป็นเรื่องใหม่ แต่พูดแล้วกลายเป็นเรื่องเซย คือเรื่องอนิจจัง พระพุทธเจ้าตรัสว่าทุกอย่างต้องเป็นอนิจจัง แต่ว่าโดยมากทางวัดมักคิดถึงเรื่องสังขารว่าเป็นอนิจจัง แต่แท้ที่จริงนั้นทุกสิ่งทุกอย่างเป็นอนิจจัง ต้องมีการเปลี่ยนแปลง และพระพุทธเจ้าทรงสอนว่า เรื่องการเปลี่ยนแปลงไม่ใช่เป็นเรื่องแปลก แต่เป็นข้อที่ต้องกำหนดให้เข้าใจ คือต้องกำหนดรู้ยู่ตลอดเวลาว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร อย่าตกใจว่ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น กำหนดให้ได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแล้ว ถ้ากำหนดไม่ได้ก็กลายเป็นความทุกข์ เพราะไปฝืนความเปลี่ยนแปลงที่จะต้องเปลี่ยนแปลงและควรที่จะเปลี่ยนแปลง ขอภัยที่จะต้องพูดถึงตัวเองอย่างเช่นอาตมา ชราภาพแล้ว หากไม่เห็นว่าเป็นเรื่องแปลกที่แก่ อาตมาก็จะเป็นทุกข์ว่าทำไมต้องแก่ ซึ่งความจริงแล้วจะต้องแก่ เพียงแต่มาคิดว่าเมื่อแก่แล้ว จะทำอะไรให้สมควรแก่วัย

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงจึงไม่ใช่เรื่องแปลก เป็นเรื่องธรรมดา ไม่ใช่เป็นเรื่องที่น่าตกใจหรือเป็นเรื่องที่เราจะต้องมาเอะอะโวยวายว่าเปลี่ยนแปลงแล้ว เรื่องใหญ่แล้ว เป็นเรื่องธรรมดาที่เปลี่ยนแปลงกันอย่างนี้ หากว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงเราก็จะอยู่ไม่ได้ แม้แต่เรื่องธรรมดาที่พูดแล้ว เราทำกันทั้งหลายก็คงจะทราบ เช่น เครื่องแต่งกายปัจจุบัน สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ถ้าพูดภาษาชาวบ้านคือไม่สวมเสื้อ หากที่ประชุมในวันนี้ไม่สวมเสื้อมานั่งประชุมกันก็คงโกลาหล เพราะเหตุว่าไม่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงว่าจะต้องสวมเสื้อนอก จะต้องใช้เสื้อฝ้ายอย่างนั้น อย่างนี้ก็คงจะยุ่ง เราก็คงจะมาประชุมกันไม่ได้เลย เพราะพะวงเถียงกันเรื่องความเปลี่ยนแปลงที่เป็นเปลือกนอก

เรื่องการเปลี่ยนแปลง พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนมานานแล้ว อย่าตกใจแต่ว่าจะยืนอยู่ตรงจุดไหนให้ดีที่สุด ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงในประเทศไทยในความคิดเห็นของอาตมาเป็นเรื่องธรรมดา แต่จุดยืนเราจะมุ่งที่จุดใด รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการและเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พูดชัดเจนว่า วัดมีส่วนช่วยการศึกษา และการศึกษาก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัด เราควรจะมาร่วมกันคิดว่าเราจะทำอะไรจึงจะให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ซึ่งเป็นหลักของการปฏิรูปการศึกษาในอนาคต

ความจริงเป็นความโชคดีที่คณะสงฆ์ได้พยายามที่จะปรับเรื่องการศึกษาตลอดเวลา แต่ไม่ใช่หมายความว่าปรับตัวเองอย่างเดียว อาตมาขอพูดเฉพาะแต่ส่วนที่จะเป็นประโยชน์ว่า ในขณะนี้วัดจัดการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับเด็กก่อนเกณฑ์ อนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา

และอุดมศึกษา ดังนั้น เป็นที่น่าดีใจว่าทางศาสนาแม้จะเป็นการทำเฉพาะบางกลุ่ม เฉพาะบางท่าน แต่ได้ทำไปแล้ว ซึ่งปัจจุบันมีผู้เรียนอยู่ประมาณ ๒๒๐,๐๐๐ คน เป็นอันดับที่ ๒ ของหน่วยงานที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์ เพื่อที่จะให้ท่านผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบว่าคุณะสงฆ์นั้นไม่ได้นิ่งนอนใจ แต่ก็มีเรื่องที่สอดคล้องกับที่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติพูด คือ เราไม่ได้มาวางจุดปฏิบัติเดียวกัน คือต่างจัดกันไป บางวัดก็จัดโดยกรมการศาสนา บางวัดก็จัดโดยกรมการพัฒนาชุมชน บางวัดก็จัดโดยมูลนิธิต่าง ๆ ระเบียบปฏิบัติแตกต่างกันออกไป ไม่สามารถจะรวมกันได้ว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์จะทำอย่างไร จึงจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

อาตมาขอเจริญพรว่า น่าดีใจที่คณะสงฆ์ได้พยายามทำงานในส่วนหนึ่ง และจากการประชุมในครั้งนี้อาจจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะหาจุดยืนร่วมกันว่า การศึกษาสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์ที่วัดจัดควรจะเป็นอย่างไร และโรงเรียนการกุศลของวัดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่วัดจัดการศึกษา มีระเบียบที่เน้นให้เด็กมีคุณธรรม เป็นตัวอย่างให้โรงเรียนทั้งหลายได้เห็นว่าการเรียนการกุศลของวัดแล้วมีคุณธรรมอย่างนี้ และอาตมาก็เคยเจริญพรแก่รัฐมนตรีบางท่านว่าควรจะสนใจโรงเรียนการกุศลของวัด หากเราพยายามที่จะให้โรงเรียนการกุศลของวัดเข้มแข็งขึ้น ก็อาจจะเป็นตัวอย่างหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นในเรื่องความรู้คุณธรรมที่วัดจัด จึงขอเจริญพรไว้ในที่ประชุมครั้งนี้ด้วย อาตมามั่นใจว่าการประชุมครั้งนี้จะสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

หลังจากสมเด็จพระพุฒาจารย์ กล่าวสัมโมทนียกถาเปิดการเสวนาแล้ว พระธรรมวโรดม รองแม่กองบาลีสนามหลวงได้รับอาราธนาจากที่ประชุมให้เป็นประธานการเสวนา และดำเนินการเสวนาต่อไป ดังนี้

ประธานการเสวนา

ท่านพระเถรานุเถระที่เคารพและนับถือทั้งหลาย เจริญพร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และผู้มีเกียรติทุกท่าน ในโอกาสต่อไปนี้ ขอนิมนต์และขอเชิญท่านผู้เข้าร่วมเสวนาได้แสดงความคิดเห็นตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สรุประเด็นไว้ ๕ ข้อด้วยกัน^๑ ขอนิมนต์ฝ่ายพระเถรานุเถระก่อน

^๑ ประเด็นเสวนา ๕ ข้อ คือ ๑) โครงสร้างการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ๒. สภาพของพระสงฆ์สามเณรที่อยู่ในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ปัจจุบัน ๓) ความต้องการด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ๔) แนวทางการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในอนาคต ๕) บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการปฏิรูปการศึกษา ในฐานะศูนย์การเรียนรู้และครูจริยศึกษา

พระพรหมมุนี (แม่กองธรรมสนามหลวง)

ประเด็นที่ ๑ โครงสร้างการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์

การศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่เป็นของคณะสงฆ์มี ๒ แผนก คือ แผนกธรรมและบาลี แผนกธรรม คือฝ่ายนักธรรม สำหรับธรรมศึกษาเป็นการให้การศึกษาแก่ฆราวาสทุกระดับชั้น การศึกษาอีกแผนกหนึ่ง คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เรียกว่า ปริยัติธรรมฝ่ายสามัญ ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมการศาสนาไม่ใช่เป็นเรื่องของคณะสงฆ์โดยตรง เมื่อมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คณะสงฆ์มีความประสงค์จะจัดการศึกษาแผนกสามัญศึกษาให้เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ และจัดการศึกษาภาคบังคับตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และด้วยเหตุที่มีคำว่าปริยัตินำหน้า จึงมีความประสงค์ที่จะปรับหลักสูตรของการศึกษาของคณะสงฆ์ปัจจุบัน ทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีเข้าไปในการศึกษาปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยกำหนดหลักสูตรแต่ละระดับชั้นให้ชัดเจน

ประธานการเสวนา

สมเด็จพระพุทธาจารย์ องค์ประธานการประชุมได้เสนอว่า คณะสงฆ์จัดการศึกษาทั้งการศึกษาระดับเด็กก่อนเกณฑ์และโรงเรียนการกุศลของวัด ควรอยู่ในแผนกใด และควรจะมีเพิ่มเข้าไปในโครงสร้างการบริหารการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ด้วย และหากมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมให้เพิ่มเติมในภายหลัง

ประเด็นที่ ๒ สภาพของคณะสงฆ์ สามเณร ที่อยู่ในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

พระเทพมุนี (เลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สรุปประเด็นสำหรับการพิจารณาไว้ ๕ ข้อ มีข้อความว่า ควรจะได้มีการพิจารณาถึงสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ว่าควรจะทำอย่างไร จึงจะเอื้ออำนวยและเกื้อกูลต่อการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ในส่วนนี้เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้เรียนถวายว่า การศึกษาของประชาชนชาวไทยนั้นพระสงฆ์มีส่วนร่วมอย่างสำคัญจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะป็นวิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ ซึ่งตรงนี้เป็นส่วนที่นักการศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารับทราบมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขอเรียนชี้แจงว่า ระบบการศึกษาของไทยเรามีวิวัฒนาการตามลำดับของวิถีไทยจนกระทั่งมีการปฏิรูปการศึกษา หรือมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หากได้ศึกษาจากการจัดการศึกษาของรัชกาลที่ ๕ ก็จะเห็นว่า ทรงฝากฝังการศึกษาไว้กับ

พระสงฆ์ เมื่อการศึกษาของชาวบ้านได้เจริญพอสมควรและมั่นคงแล้ว ก็ทอดทิ้งพระสงฆ์แล้วพัฒนาการศึกษาเฉพาะฝ่ายรัฐมาจนถึงปัจจุบันนี้

การศึกษาที่เป็นเรื่องของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาตินั้น กล่าวได้ว่า ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของสงฆ์นั้น แทบจะไม่มีเลย หลายท่านได้บอกว่า คณะสงฆ์นั้นไม่ได้ชี้แจงหรือให้ข้อเสนอแนะใด ๆ ในเรื่องของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ก็ขอเรียนชี้แจงให้ทราบว่า ก่อนที่จะประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้นั้น คณะผู้จัดทำก็ได้มีการประชุมเสวนาหรือประชาพิจารณ์ในส่วนของพระสงฆ์ แต่ในขณะเดียวกันในส่วนที่เป็นข้อคิดเห็นที่พระสงฆ์ได้ร่วมเสนอแนะนั้น ไม่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตรงนี้หมายความว่า การประชาพิจารณ์นั้นเป็นไปเพียงเพื่อให้ได้ทราบว่าคณะสงฆ์ก็ได้มีส่วนร่วมแล้ว ส่วนข้อคิดเห็นมีอย่างไรมันคงไม่ต้องคำนึงถึง เพราะเหตุว่าถ้าจะคำนึงถึง คงจะมีในเรื่องที่พระสงฆ์ได้ให้ข้อกำหนดไว้

ระบบการศึกษาปัจจุบัน สิ่งที่ต้องคำนึง คือ การศึกษาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้อาศัยการศึกษาของพระสงฆ์เป็นส่วนเกื้อหนุน และขณะเดียวกันการปฏิรูปการศึกษานั้นกลายเป็นว่า พระสงฆ์ควรจะทำอย่างไรจึงจะมีส่วนเกื้อกูลกับการปฏิรูปการศึกษา นั้นหมายความว่า เป็นที่ยอมรับว่าการศึกษาของสงฆ์มีประโยชน์ มีความสำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มิได้คำนึงถึงสิ่งที่บอกว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษาของคนไทยเลย ขอแจ้งต่อที่ประชุมนี้เพื่อทราบว่า ถ้าจะมีการปฏิรูปการศึกษาก็ขอให้สืบทอดระบบการศึกษาที่บรรพบุรุษของเราได้ดำเนินการมาเป็นลำดับ ไม่ใช่นำการศึกษาอย่างหนึ่งอย่างใดเข้าไปเกี่ยวข้องแล้วบอกว่านั้นคือ การศึกษาไทย เช่น ในส่วนที่บอกว่าเรื่องของศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธนั้น แทบจะเรียกว่าไม่มีส่วนอันหนึ่งอันใดเกี่ยวข้องกับการศึกษามากมายนัก

ในเรื่องของโครงสร้างการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์นั้น การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์นั้นเดิมมี ๒ ประเภทคือ การศึกษาแผนกธรรมและแผนกบาลี ส่วนโครงสร้างของการศึกษานั้น เป็นการศึกษาที่อิงอาศัยในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนอันเป็นส่วนเฉพาะ ในสมัยหนึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายนิพนธ์ ศศิธร) เคยชี้แจงว่าการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่ลงทุนน้อยที่สุด หมายความว่า การศึกษาของคณะสงฆ์นั้นเป็นการลงทุนที่น้อย แต่ได้ผลมาก ถ้าจะถามว่าการเรียนการสอนในปัจจุบันเป็นไปในลักษณะอย่างไร ขอเรียนว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ถ้าเปรียบเทียบกับอดีตจนถึงปัจจุบัน อยู่ในลักษณะทรงตัวกับทชุดตัว เพราะเหตุว่า ภาระธุระต่างๆ ในการจัดการศึกษานั้น เจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง โดยอาศัยกำลังศรัทธาของประชาชน สมมุติว่าเจ้าอาวาสมีกำลัง มีความสามารถ การศึกษาก็เป็นไปได้อย่างสะดวก เพราะกำลัง

ศรัทธาของประชาชนช่วยเหลือ แต่ถ้าเจ้าอาวาสมรณภาพไปหรือพ้นสถานะของความเป็นเจ้าอาวาสไป เจ้าอาวาสรูปต่อมา มีบารมีหรือกำลังไม่เพียงพอ การจัดการศึกษาก็ลดน้อยถอยลง ดังจะเห็นได้จากการศึกษาแผนกบาลีที่จัดอยู่ในที่ต่าง ๆ นั้น ที่มีแต่ทรงตัวและทรุดลง เนื่องจากการสนับสนุนส่งเสริมไม่เพียงพอ

การศึกษาอีกประเภทหนึ่ง คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งเรียกว่า ปริยัติสามัญศึกษา การศึกษาหลักสูตรนี้ กรมการศาสนาเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งได้รับการตอบสนองอย่างดีจากพระสงฆ์และสามเณร จะทำอย่างไรให้การศึกษาทั้งแผนกธรรมแผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา มีส่วนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หมายความว่า ผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ได้ศึกษาวิชานักธรรมและวิชาบาลี และสามารถที่จะสอบทั้งในส่วนนักธรรมและบาลีได้ สำหรับโครงสร้างการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้รับการแก้ไขปรับปรุงมาจนเป็นไปโดยสะดวกและเป็นไปโดยแยกคายแล้ว ส่วนการปรับปรุงส่งเสริมนั้น คิดว่าทั้งกองธรรมสนามหลวง และกองบาลีสนามหลวงมีแผนงานอยู่แล้ว และมีโครงการที่จะปรับปรุงให้สอดคล้องกับสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพของผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นและดียิ่งขึ้น

ฉะนั้น จึงขอเสนอว่า ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษาควรจะมีส่วนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพราะการเรียนทั้ง ๓ แผนก เป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้เรียนมาก สำหรับประเด็นที่ ๒ สภาพของพระสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในระบบการศึกษาปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ปัจจุบัน จากอดีตจนถึงปัจจุบันผู้ที่เข้าสู่ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น ไม่ว่าจะเป็นพระเถรานุเถระที่อยู่ในที่นี้ก็ดี หรือพระสงฆ์ สามเณรที่ยังศึกษาอยู่ก็ดี หากแยกประเด็นแล้ว ก็คือ บวชด้วยศรัทธาประสาทะ ในอดีตระบบการศึกษายังมีไม่ทั่วถึง ผู้ที่เป็นพ่อเป็นแม่เห็นแววของเด็กก็ให้บวชเรียนเพื่อได้รับการศึกษาสูงขึ้น นี่เป็นวิถีทางหนึ่งในอันที่จะให้กุลบุตรเข้าสู่ร่มเงาของพระศาสนา เพราะต่างจังหวัด การที่จะให้บุตรหลานได้ศึกษาคงจะไม่สะดวกนัก สาเหตุเนื่องมาจากขาดโอกาสทางการศึกษาและขาดเงิน

สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ดำเนินการได้ตามลักษณะของพระสงฆ์ สามเณร ถ้ารัฐให้การสนับสนุนและส่งเสริมพอควร ก็จะทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะในขณะนี้กองบาลีสนามหลวงและกองธรรมสนามหลวง ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการศาสนาสำหรับอบรมครูสอนปริยัติธรรม ซึ่งในส่วนของกองบาลีสนามหลวงนั้นมีโครงการที่จะดำเนินการเกี่ยวกับผู้บริหารการศึกษา ทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดและสำนักเรียนที่มีการเรียนปริยัติธรรมแผนกอื่น ๆ ด้วย ซึ่งจะดำเนินการให้แล้วเสร็จในปีนี้

ประธานการเสวนา

ขอถามความเห็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ใน ๒ ประเด็น คือ
 ๑) โครงสร้างบริหารการศึกษาปรีดิ์ติธรรมของคณะสงฆ์ที่ดำเนินมาแล้วจนถึงปัจจุบันตามความเห็นของท่านเป็นอย่างไร ๒) สภาพของพระสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในระบบการศึกษาปรีดิ์ติธรรมของคณะสงฆ์ ปัจจุบันเหมาะสมหรือไม่

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

กราบหม้สการพระคุณเจ้า ผมขออนุญาตให้ข้อมูลตามนโยบายรัฐบาล ดังนี้
 ประเด็นที่ ๑ เรื่องทรัพยากรในการจัดการศึกษา โดยหลักของการจัดการศึกษาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รัฐบาลจะต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย เพราะฉะนั้นในหลักการแล้วหน้าที่ในการจัดการศึกษาไม่ว่าฝ่ายใด การจัดการสถานศึกษา เป็นหน้าที่ของผู้จัดการศึกษา หมายความว่าหากรัฐจัดรัฐต้องจัดหาอาคาร โรงเรียน และผู้สอนให้ หากเป็นกรณีที่เอกชนจัด เอกชนก็จัดหาสถานศึกษา แต่รัฐจะดูแลต่อเนื่อง ๑๒ ปี รัฐจะต้องดูแลคือ งบประมาณบริหารจัดการ ซึ่งหมายถึงงบประมาณที่รัฐจะต้องรับภาระตามกฎหมายเป็นรายบุคคล ต่อคน ต่อปี ซึ่งกำลังพิจารณาว่าการศึกษา ๑๒ ปี ในชั้นเรียนปีที่ ๖-๙ ปีจะมีรายจ่ายต่อหัวเท่าไร ชั้นเรียนปีที่ ๙ -๑๒ ปี มีรายจ่ายต่อหัวเท่าไร ก็จะจัดให้ตามนั้น ถ้าการศึกษาพระปรีดิ์ติธรรมแผนกสามัญศึกษา ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ รัฐจะจัดให้ได้ในส่วนค่าใช้จ่ายต่อหัว ต่อคน ต่อปี ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆ เป็นหน้าที่ของผู้จัด

ประเด็นที่ ๒ เรื่อง มาตรฐานคุณภาพการจัดการศึกษา จะมีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาขึ้นมารับผิดชอบประเมินคุณภาพภายนอก เพราะฉะนั้น มาตรฐานตรงนี้คงต้องร่วมพิจารณาว่าจะทำอย่างไร และต้องปรึกษาถึงคุณภาพในการจัดการศึกษาของท้องถิ่นด้วย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปีของคณะสงฆ์จะต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายใดบ้าง หากคณะสงฆ์จะจัดการศึกษาเอง จะต้องศึกษากฎหมายพอสมควรว่ามีกฎหมายใดให้อำนาจบ้าง ซึ่งการศึกษาเอกชนก็มีพระราชบัญญัติการศึกษาเอกชนโดยเฉพาะถ้าจัดโดยคณะสงฆ์ จะจัดโดยวิธีใดและจัดอย่างไรต้องศึกษารายละเอียดบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่ให้อำนาจในการจัดการแก่สถาบันศาสนาซึ่งเกี่ยวเนื่องถึงการให้ทรัพยากรด้วย

ประธานการเสวนา

ขอบคุณรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ขอเจริญพรถามเลขธิการ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เรื่อง โครงสร้างการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ที่ผ่านมาหรือที่กำลังทำในปัจจุบันเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

เลขธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

เรื่อง โครงสร้างการศึกษาของคณะสงฆ์ ขณะนี้มีกิจกรรมการศึกษาอยู่ ๔ กลุ่ม หรือ ๔ หลักสูตร ถ้าพิจารณาจากโครงสร้างแล้วก็ครบถ้วน แต่ประเด็นเรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ถ้ารวมเข้าด้วยกันทั้งหมดกลายเป็นเนื้อเดียวกัน ถ้ารัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และอธิบดีกรมการศาสนาไม่ขัดข้องก็ควรที่จะทำได้ คล้ายกับ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง^๑ ก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยออกมารับรอง ไม่มีความเป็นปึกแผ่น ไม่เป็นระบบ หลังจากที่ได้จัดทำพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งแล้ว ตั้งแต่นั้นมาปัญหาต่างๆ ในเรื่องการบริหาร เรื่องค่าใช้จ่ายก็ลดลง

สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยคณะสงฆ์นั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติรองรับงานนี้ไว้เรียบร้อยแล้ว คืออยู่ในมาตรา ๑๒ ซึ่งเปิดโอกาสให้กับสถาบันศาสนามีสิทธิที่จะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ และระดับอุดมศึกษาก็จะมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นการดำเนินงานจะง่ายเพียงแต่จัดทำกฎกระทรวงเท่านั้น ซึ่งคณะสงฆ์จะสามารถกำหนดรายละเอียดในเรื่องการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรม ซึ่งแม่กองบาลีสนามหลวง และแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการกำหนดคุณสมบัติ คุณลักษณะและรายละเอียดต่างๆ ซึ่งรวมทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาก็เช่นเดียวกัน อำนาจทั้งหมดจะกำหนดไว้ในกฎกระทรวง และหากจะพิจารณาหลักสูตรการเรียนการสอนก็สามารถพิจารณาครอบคลุมถึงวิธีการเรียน คุณสมบัติของผู้เรียน โดยพิจารณาอย่างเป็นระบบ เมื่อจัดทำกฎกระทรวงเรียบร้อยแล้ว รัฐจะคำนวณค่าใช้จ่ายให้ เนื่องจากเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย ปัญหาความไม่ยั่งยืนของสำนักเรียนก็จะหมดไป

ในด้านหลักสูตรการเรียนการสอนนั้น สามารถที่จะจัดได้ถึง ๑๒ ปี ถ้าเปิดกว้างเรื่องผู้เรียนโดยไม่กำหนดว่าเป็นคนธรรมดาหรือสามเณร หากสามเณรสามารถมาเรียนหลักสูตรนี้ได้ ปัญหาเรื่องที่จะไม่มีเด็กมาบวชเป็นสามเณรเพราะต้องเรียนการศึกษาภาคบังคับนั้นก็หมดไปแล้วเทียบให้เห็นชัดเจนว่า การศึกษาทั้งสำนักเรียนแผนกธรรม แผนกบาลี และสามัญศึกษาคือ

^๑ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โรงเรียนที่เป็นของรัฐบาล หรือโรงเรียนของเอกชน โดยใช้กฎกระทรวงที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งสามารถจัดตั้งได้ โดยกำหนดระบบการศึกษา ศาสนาของคณะสงฆ์ขึ้นมาโดยเฉพาะ กำหนดหลักสูตรการเรียนการสอน ซึ่งจะเรียนด้าน ศาสนามากกว่าเด็กปกติ ซึ่งเป็นเรื่องที่สามารถกำหนดได้ และเทียบโอนหลักสูตรได้ ซึ่งผู้ที่ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนด้านศาสนาก็มีศักดิ์และสิทธิ์ที่จะศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา แม้กระทั่งในมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ และมีความรู้ด้านบาลี ด้านนันทกรรมด้วย หรือจะเลือกศึกษา สายเปรียญธรรมก็ได้ ถ้าหากสามารถวางระบบตรงนี้ได้ ควรจะเป็นโอกาสที่จะได้ร่วมกันจัดทำ คล้ายกับที่ทำพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์

กล่าวคือ คณะสงฆ์เป็นผู้ให้รายละเอียด คณะทำงานเป็นผู้ร่างกฎกระทรวง ตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ และตรวจสอบความถูกต้องร่วมกัน ซึ่งจะใช้เวลาไม่นานนัก

วิธีการเขียนให้สอดคล้องกับระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ คณะทำงานจะร่างกฎ กระทรวงเพื่อนำเสนอรัฐบาล จากนั้นรัฐบาลก็นำไปเข้าวาระการประชุมคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อคณะกรรมการกฤษฎีกาเห็นชอบแล้ว รัฐบาลลงนาม จากนั้นก็จะสามารถวางระบบการจัด การศึกษาของคณะสงฆ์ได้ จากที่เคยทำสำเร็จใช้เวลาจริงๆ ประมาณ ๑ เดือน จะได้รายละเอียด ครบสมบูรณ์ เช่น สามารถกำหนดได้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พระปริยัติธรรม แผนกธรรม และพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจะกำหนดรายละเอียดอะไรบ้าง ก็สามารถ นำมากำหนดไว้ในกฎกระทรวงได้ และเมื่อกำหนดระบบการศึกษาเรียบร้อยแล้วรวมทั้งการคำนวณ ค่าใช้จ่ายเพื่อการจัดการศึกษา ก็เกิดสภาพคล่องในการปฏิบัติงานเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นกับ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ปัญหาต่างๆ ที่เคยมีก็จะลดลงและคงจะเหมือนกับรูปแบบการ ศึกษาปกติทั่วไป

ประธานการเสวนา

จากการที่คณะสงฆ์มีความเห็นจะโอนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษามารับผิดชอบแทนกรมการศาสนา อธิบดีกรมการศาสนามีความเห็นต่อเรื่องดังกล่าว นี้อย่างไร

อธิบดีกรมการศาสนา

เรื่องที่คณะสงฆ์ได้นำเสนอต่อที่ประชุมว่า คณะสงฆ์มีความประสงค์จะเป็นผู้จัด การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ กระผมไม่ขัดข้องและได้เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการแล้ว หากจะทำให้เป็นระบบเหมือนที่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ให้ความเห็นว่าจะต้องทำในลักษณะที่จัดโครงสร้างการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งระบบ

เพราะยังมีการศึกษาที่เป็นสายข้างเคียง เช่น โรงเรียนการกุศลของวัด ซึ่งยังคงเป็นโรงเรียนที่ คณะสงฆ์จะต้องดำเนินการเช่นเดียวกัน ซึ่งก็เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยสร้างเยาวชนในเรื่องของการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม

เพราะฉะนั้น ถ้ามองภาพรวมของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งระบบจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมาก กระผมไม่มีข้อขัดข้องแต่ประการใด และบทบาทของราชการในเรื่องโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาก็คือ

ประการที่ ๑ การกำหนดมาตรฐานรวมซึ่งเป็นเรื่องการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกำหนดลักษณะของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งอาจจะมีมาตรฐานกลางและมีมาตรฐานเฉพาะ **ประการที่ ๒** จะสนับสนุนเรื่องทรัพยากรสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย **ประการที่ ๓** รัฐจะส่งเสริมสนับสนุนและดูแลด้านวิชาการ ในที่สุดก็จะเข้าสู่ระบบของการกำกับดูแลติดตามด้านมาตรฐานการศึกษา เพราะฉะนั้นกระผมเห็นว่า จะสามารถดำเนินการไปได้ แต่เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการที่จะเทียบโอนผลการเรียนที่ครบถ้วนในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรมให้คงเอกลักษณ์เดิม เพราะฉะนั้นจะต้องตั้งคณะกรรมการที่ดูแลเรื่องนี้อย่างชัดเจนและร่วมกันพิจารณาระบบของหลักสูตร การเทียบโอนผลการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาต่อได้ในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

ประธานการเสวนา

ถ้าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาอยู่ในความดูแลของคณะสงฆ์ ก็จะทำให้ศาสนทายาทมาศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น ซึ่งคณะสงฆ์เป็นหวังว่าเมื่อฝ่ายอาณาจักรเปิดโอกาสให้เรียนถึง ๑๒ ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย พระสงฆ์ สามเณรส่วนใหญ่จะลี้ภัยไปเรียนทางโลก ก็คงจะเหลือแต่พระสงฆ์ที่ชราภาพ แต่ถ้าปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยคณะสงฆ์รับผิดชอบวิชาทางศาสนาร้อยละ ๕๐ และรัฐรับผิดชอบวิชาสามัญศึกษาร้อยละ ๕๐ และผู้เรียนสามารถศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาได้ตามที่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกล่าว คณะสงฆ์มีความยินดีและขออนุโมทนา และเพื่อให้ท่านผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม จึงขอนิมนต์พระเถรานุเถระร่วมแสดงความคิดเห็น

พระเทพโสภณ (อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

ประเด็นที่มีการตอบคำถามเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก และควรจะได้มีการสรุปในประเด็นนี้ จึงขออนุญาตท่านประธานสรุปที่รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และอธิบดีกรมการศาสนาได้นำเสนอต่อที่ประชุม

ประเด็นที่ได้ปรึกษาหารือคือ หากจะรวมการศึกษาของคณะสงฆ์ คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกธรรม และแผนกสามัญศึกษา ให้เป็นการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กล่าวถึงมาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คือต้องประกาศให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา และแผนกธรรมรวมเข้าไปอยู่ในการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งถ้าตกลงกันได้จะเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพราะเหตุที่ว่าพระราชบัญญัติกำหนดวิถีสอนของผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๒๗ บัญญัติไว้ว่า ผู้เรียนจบประโยค ๙ เทียบเท่ากับการศึกษาระดับปริญญาตรี เพราะฉะนั้นจึงเปรียบเสมือนว่า มีอุดมศึกษาอยู่ในหลักสูตรประโยค ๙ แล้ว ดังนั้น การศึกษาขั้นพื้นฐานในขณะนี้ยังเป็นปัญหาอยู่คือ เวลานั้นปี ๑๒ ปี เริ่มนับจากตรงไหน บางท่านก็จะไปเทียบกับที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบ คือการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี เทียบกับการศึกษาของสงฆ์ที่จบประโยค ๕ สำหรับประโยค ๖-๙ ใช้เวลาเรียน ๔ ปี เทียบเท่าระดับอุดมศึกษา

ความพยายามบางท่านคิดว่า หากผู้เรียนจบมัธยมศึกษา อาจจะเทียบเท่ากับประถมศึกษาปีที่ ๖ ประโยค ๓ เทียบเท่ากับมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ประโยค ๖ เทียบเท่ากับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ แต่มีเอกสารอยู่ตรงนี้ยังไม่ตกลงกัน^๑ ซึ่งแต่เดิมเราคิดเพียงประโยค ๕ เทียบกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี หากขยายไปเป็นประโยค ๖ นอกจากจะทำให้ปริญญาตรีเหลือเพียง ๓ ปีแล้ว ยังจะทำให้ไม่ตรงกับการเทียบของกระทรวงศึกษาธิการ เพราะฉะนั้นขอให้ยืนยันตามการเทียบวุฒิของกระทรวงศึกษาธิการ โดยวิธีคิดเดิม คือ จบประถมศึกษาปีที่ ๔ มาเรียนมัธยมศึกษา โท และเอก ๓ ปี จากนั้นเรียนประโยค ๑-๕ รวมเป็น ๑๒ ปี เพราะฉะนั้นขอให้ยุติตรงนี้ โดยขอให้ยึดหลักเกณฑ์การเทียบวุฒิ ๑๒ ปี เทียบกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพราะฉะนั้นมาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ใช้กับการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์คือเทียบไปถึงประโยค ๕ ส่วนประโยค ๖-๙ เป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนั้นการศึกษามัธยมศึกษาและการศึกษาประโยค ๕ ประกาศในกฎกระทรวงให้เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สำหรับประโยค ๖-๙ มีพระราชบัญญัติกำหนดวิถีสอนของผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา

^๑ เอกสารเสนอแนวทางการจัดการศึกษาของสงฆ์ เสนอโดย ดร.อำนาจ บัวศิริ (ปรากฏในภาคผนวก)

พ.ศ.๒๕๒๗) เทียบเท่าอุดมศึกษาอยู่แล้วเพียงแต่จะจัดให้ได้รับการอุปถัมภ์ในระดับอุดมศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ได้อย่างไร การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการ ศึกษาประโยค ๖-๙ จะกระทำได้อย่างไร ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมาตรา ๑๙ บัญญัติไว้ว่า “การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาจัดในสถาบันหรือวิทยาลัย” หน่วยงานใดจะ มาจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ตามมาตรา ๑๙ จะต้องมีส่วนรองรับเหมือนกัน สำหรับการ ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เกือบจะไม่ต้องประกาศเลยว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพียงแต่ให้ถือว่าเป็นการจัดการศึกษาที่จัดหลักสูตรพิเศษคือ มีวิชาธรรมะมากขึ้นและมีการจัด หลักสูตรสายสามัญศึกษาร่วมด้วย

ในกรณีดังกล่าว อาจจะต้องใช้มาตรา ๑๒ โดยกำหนดไว้ในกฎกระทรวงไว้ใน ชุดเดียวกันก็จะเป็นไปตามมาตรา ๙ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่กล่าวว่า “กำหนดให้มีเอกภาพในนโยบายแต่มีความหลากหลายในทางปฏิบัติ” เอกภาพในนโยบายก็คือ มีคณะกรรมการชุดหนึ่งเหมือนที่อธิบดีกรมการศาสนาถือว่าเป็นคณะกรรมการกลาง เพื่อ พิจารณาว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หรือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนก ธรรมและแผนกบาลี จะมีการเทียบโอนผลการเรียนอย่างไร ถ้ากำหนดไว้ในมาตรา ๑๒ ว่า เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะต้องรองรับการศึกษาภาคบังคับของเด็กด้วยหากเข้ามาบวชเรียน ซึ่งขณะนี้ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษารองรับได้อย่างดีอยู่แล้ว แต่หมายความว่า เด็กที่จบประถมศึกษาปีที่ ๔ แล้ว จะมาบวชและเรียนต่อระดับประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ แผนก สามัญศึกษา และสามารถที่จะเรียนในโรงเรียนแผนกสามัญศึกษาที่คณะสงฆ์จัดการเรียนการสอน จนจบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ หรือประถมศึกษาปีที่ ๙

กรณีเด็กไม่เรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่จะมาเรียนนักธรรมตรี โท เอก และประโยค ๑-๓ ถือว่าจบการศึกษาภาคบังคับหรือไม่ กฎกระทรวงควรจะไปช่วยตรงนี้ ถ้าการศึกษาขั้นพื้นฐานอนุโลมเข้ากับการศึกษาในระบบคือมาตรา ๑๖ ให้การศึกษาในระบบ มีสองระดับ คือการศึกษาขั้นพื้นฐานกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา การจะกำหนดให้ การศึกษาในระบบมีอะไรบ้าง ต้องกำหนดไว้ในกฎกระทรวงและต้องเชื่อมโยงกับมาตรา ๑๖ เพราะฉะนั้นหากเป็นไปได้และต้องการจะเอื้อให้คณะสงฆ์มีศาสนทายาท ไม่จำเป็นจะต้องให้ มาเรียนเฉพาะปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเท่านั้น จึงจะเป็นการศึกษาภาคบังคับ ถ้าสามเณร มีความประสงค์จะเข้ามาบวชเรียน เพียงจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ ก็สามารถมา เรียนนักธรรมตรี โท เอก และจนกระทั่งจบประโยค ๓ ถือว่าจบการศึกษาภาคบังคับ แต่ ต้องมีคณะกรรมการกลางคอยดูแลเรื่องการเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียนด้วย

ความหวังใจของคณะสงฆ์ในปัจจุบันเกี่ยวกับเรื่องของการสร้างศาสนทายาท และการเปิดโอกาสให้เป็นทางเลือกใหม่ในการศึกษาของชาติ เพราะเหตุที่ว่าการเรียนใน

โรงเรียนทั่วไปจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติด เรื่องคุณธรรม จริยธรรม ถ้าเข้ามาบวชเรียนในวัด พระจัดการดูแลให้ ภาษาพระเรียกว่า การจัดการศาสนศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาสำหรับ พระสงฆ์ สามเณรที่เข้ามาบวชเรียน การศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ โรงเรียนการกุศลของวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด หรือแม้กระทั่งธรรมศึกษา เป็นการศึกษาสงเคราะห์ที่คณะสงฆ์จัดให้แก่เด็กและประชาชนทั่วไป แต่ขณะนี้เรากำลังพูดถึง เรื่องการจัดให้พระสงฆ์ สามเณรที่เข้ามาบวชเพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้ที่ต้องการให้ลูกของตนเองมีคุณธรรม จริยธรรม เข้ามาบวชเรียนเพื่อที่จะเป็นพลเมืองดีของชาติ รัฐจะต้องให้การ สนับสนุน จะต้องกำหนดให้ประโยค ๕ เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่เลขาธิการคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติกล่าว สำหรับการศึกษาระดับปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ถ้าคณะสงฆ์จัดก็ จะมีอิสระในการกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรา ๒๗ ซึ่งสถานศึกษากำหนดหลักสูตรเป็น วิชาแกน จะมีความคล่องตัวสูงมาก หากไม่ติดขัดก็สามารถเตรียมการทำกฎกระทรวงต่อไปได้

ประธานการเสวนา

เรื่องนี้รายละเอียดอยู่ในการนำเสนอของเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่จะจัดทำร่างกฎกระทรวงตามมาตรา ๑๒ และควรจะต้องมีคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่งโดย ความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และต้องขอให้เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นผู้จัดทำร่างกฎกระทรวง ในทำนองเดียวกับการทำพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง พระเทพโสภณได้เสนอในประเด็นที่ ๓ คือ ความต้องการด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมของ คณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีเพียงเท่านี้ จึงขอความเห็นจากเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในเรื่องดังกล่าว

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ตามที่ท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เสนอความเห็น สอดคล้องกับที่ ดร.อำนาจ บัวศิริ จัดทำโครงสร้างนำเสนอต่อที่ประชุมนี้ หากนำแนวความคิดที่ ดร.อำนาจ บัวศิริ นำเสนอมาพิจารณาเปรียบเทียบกับระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ ถ้าเห็น ด้วยในหลักการก็สามารถใช้กฎหมายเดิมที่พระราชบัญญัติกำหนดวิถยฐานะผู้สำเร็จวิชา การพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๒๗ รับรองไว้แล้วก็จะเป็นไปได้ เพราะในกฎกระทรวง สามารถกำหนดองค์กรที่จะมาดูแลการศึกษาของคณะสงฆ์ขึ้นมาหนึ่งองค์กร โดยขึ้นตรงต่อ มหาเถรสมาคมและให้มหาเถรสมาคมแต่งตั้งกรรมการและเลขานุการ ซึ่งคล้ายกับกรรมการของ สภามหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย เมื่อกำหนดโครงสร้างการบริหารการศึกษาเรียบร้อยแล้ว จึงกำหนดหลักสูตร

การเทียบโอนผลการเรียน และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ในกรณีการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามที่ดร.อำนาจ บัวศิริ นำเสนอนั้น หมายความว่า ระดับการศึกษาตั้งแต่ประโยค ๖-๗ เทียบเท่าปริญญาตรีอยู่แล้ว ประโยค ๘ เทียบเท่าปริญญาโท ประโยค ๙ เทียบเท่าปริญญาเอก

แต่เนื่องจากใน มาตรา ๑๒ มอบอำนาจไว้ให้ค่อนข้างมาก ในกรณีนี้เวลาทำรายละเอียดแม้กระทั่งการศึกษาของโรงเรียนการกุศลของวัดซึ่งเป็นการศึกษาสงเคราะห์และรวมถึงศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ก็สามารถนำสาระที่อยู่ในพระราชบัญญัติการศึกษาเอกชนเข้ามาขึ้นกับกฎกระทรวงข้อนี้ได้ เพราะฉะนั้นจะเป็นการรวมกลุ่มงานของการศึกษาศาสนาทั้งหมดอยู่ภายใต้การบริหารงานของคณะกรรมการที่แต่งตั้งจากมหาเถรสมาคม ๑ ชุด และมีการประชุมคณะกรรมการเพื่อแก้ปัญหา หาข้อตกลงร่วมกันเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งมีการประชุมกันเป็นประจำ เช่น เพื่อรับรองหลักสูตร ขยายหรือยุบเลิกวิทยาเขต เป็นต้น ในประเด็นนี้สามารถจะปรับปรุงได้โดยบุคลากรที่เป็นตัวแทนของมหาเถรสมาคม

ทั้งหมดเป็นรายละเอียดในเนื้อหาที่สามารถกำหนดไว้ในกฎกระทรวงได้ หากพระเดชพระคุณท่านประธานเห็นด้วย อาจจะเสนอให้กรรมการมหาเถรสมาคมตั้งคณะทำงาน และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติร่วมกับกรมการศาสนาช่วยกันยกร่างกฎกระทรวง ตามความประสงค์ของพระคุณท่านที่ได้นำเสนอต่อที่ประชุม ซึ่งใช้เวลาไม่นานก็คงจะสำเร็จ

ประธานการเสวนา

ขอขอบคุณ มีท่านผู้ใดจะเพิ่มเติม

พระเทพโสภณ

เอกสารที่นำเสนอขอเจริญพรว่าคงจะดูรายละเอียด ขอหลักการว่าหากไม่มีการปรับ ถ้าแนวปรับปรุงเข้าใจว่าจะมีการเพิ่มวิชาเข้าไปเพื่อให้นักธรรมตรี โท และเอก เทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนปลาย จะต้องมีวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และภาษา เข้าใจว่าจะเป็นแนวคิดที่จะทำให้เทียบกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ถ้าคณะสงฆ์ต้องการให้หลักสูตรนี้คงเดิม คือนักธรรมตรี โท และเอก เหมือนเดิม แผนกบาลีก็เหมือนเดิม แต่ขอเทียบให้เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อจบประโยค ๕ ซึ่งเป็นการศึกษาทางเลือกหนึ่ง

อีกทางเลือกหนึ่ง คือถ้าจะมีวิชาอื่นด้วย เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น ให้เอาไปไว้ในวิชาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา นั่นคือแนวทางปรับปรุง คือนำวิชาบาลีและนักธรรมไปเพิ่มให้กับปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม

แผนกบาลีและแผนกธรรมคงเดิม ในปัจจุบันถือว่าประโยค ๕ เท่ากับมัธยมศึกษาตอนปลาย ประโยค ๖-๙ เท่ากับปริญญาตรี

สำหรับประเด็นเรื่องโครงสร้างการบริหารปัจจุบัน เลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวงกล่าวว่า ขึ้นอยู่กับความสามารถของเจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักเรียน หากพระคุณท่านมรณภาพไปหรือไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเข้มแข็ง สำนักเรียนก็ล้ม ถ้าคิดแบบแนวใหม่ มหาเถรสมาคมคิดว่า เป็นสำนักเรียนกลางของคณะสงฆ์แต่ละจังหวัด แต่ละอำเภอ เช่น สำนักเรียนบาลี จะมีสำนักเรียนบาลีประจำจังหวัดก็แห่งก็ตาม แล้วให้นักเรียนหลายวัดมาเรียนด้วยกัน เหมือนกับโรงเรียนในปัจจุบันที่เด็กอยู่หลายๆ บ้าน และมาเรียนที่เดียวกัน

ปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่อยู่วัดใดก็เรียนวัดนั้น บางแห่งวัดใกล้กันตั้งสำนักเรียนแข่งกันแล้วก็ล้มไป เพราะฉะนั้น มหาเถรสมาคมมีคำสั่งให้แต่ละจังหวัดรวมวัดหลายวัดในเขตอำเภอหรือเขตพื้นที่ใกล้กันมารวมกันเป็นโรงเรียน มีการบริหารและการจัดการที่ทันสมัย มีการสนับสนุนงบประมาณ มีรูปแบบการบริหารจัดการเหมือนมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีการตั้งคณะกรรมการบริหารโรงเรียน มีอาจารย์ใหญ่ดูแลเหมือนกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาก็จะทำให้มีเงื่อนไขในการจัดสรรงบประมาณ มีการบริหารและมีการตรวจสอบ มีการจำกัดจำนวนผู้เรียน มีการขยายงาน ขยายโครงสร้างต่างๆ ซึ่งก็จะทำให้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีความมั่นคงและกระจายไปทั่วทุกภูมิภาค ซึ่งจะสอดคล้องกับมาตรา ๙ (๒) คือการกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษา ให้สถานศึกษาเข้มแข็ง เพราะฉะนั้นหากนำมาตรา ๙ มาพิจารณา คือ มีเอกภาพ มีนโยบาย มีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่ต่างๆ มีการจัดสรรงบประมาณและมีประเด็นที่รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการกล่าวถึงคือ เรื่องการกำหนดมาตรฐานการศึกษาในมาตรา ๙(๓) และอธิบดีกรมการศาสนาได้กล่าวถึงเรื่องการพัฒนาครูสอนปริยัติธรรมตามมาตรา ๙ (๔) การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ตามมาตรา ๙(๕) รวมทั้งมาตรา ๙(๖) การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนซึ่งจะทำให้การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์เข้มแข็งยิ่งขึ้น สำหรับเรื่องศาสนสงเคราะห์หรือโรงเรียนการกุศลของวัดก็คงเป็นไปในทำนองเดียวกัน หากมีความเห็นตรงกันก็จะมีคณะกรรมการเหมือนกับที่พระเดชพระคุณท่านประธานได้กล่าวไว้แล้ว ช่วยสร้างเป็นระบบเดียวกัน ทำให้การบริหารจัดการลงไปในระดับพื้นที่ มีงบประมาณ มีการตรวจสอบ มีการประกันคุณภาพ

ประธานการเสวนา

ขอขอบคุณ ต่อไปเป็นประเด็นที่ ๓ ความต้องการด้านการศึกษาปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ขอนิมนต์ท่านเจ้าคุณธรรมราชาวัตร

พระธรรมราชาวัตร (เจ้าคณะภาค ๓)

ก่อนนำเสนอประเด็นที่ ๓ ขอให้ ดร.อำนาจ บัวศิริ ได้อธิบายโครงสร้างที่นำเสนอต่อที่ประชุมเพื่อจะได้เข้าใจตรงกัน

ดร. อำนาจ บัวศิริ (ผู้อำนวยการสำนักงานพุทธมณฑล)

ข้อเสนอแนวคิดในการปรับปรุงการศึกษาของสงฆ์ แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นสภาพปัจจุบันในการจัดการศาสนศึกษา จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาทั้งหมดของคณะสงฆ์ที่เป็นหลักคือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ส่วนที่กรมการศาสนาจัดคือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง ส่วนที่ไม่ได้กล่าวถึงคือ วิปัสสนาและพระอภิธรรม รวมทั้งธรรมศึกษาที่สอนฆราวาส เดิมการศึกษาแผนกนักธรรมตรี โท เอก เทียบเท่ากับการศึกษาระดับประถมศึกษา การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ประโยค ๑-๓ เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เปรียญธรรม ๔-๕ รวมกับประสบการณ์อีก ๓๐๐ ชั่วโมง เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เปรียญธรรม ๖ เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เปรียญธรรม ๗-๙ เทียบเท่าปริญญาตรี สำหรับการศึกษาศาสนศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ เป็นมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ เป็นมัธยมศึกษาตอนปลาย และมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการศึกษาระดับปริญญาตรี โท และเอก การศึกษายวิปัสสนา มีระดับขั้นพื้นฐาน กลาง และสูง การศึกษาพระอภิธรรม มีระดับต้น กลาง และสูง ซึ่งปัจจุบันไม่มีการเทียบระดับความรู้ เป็นการเรียนตามอัธยาศัย

สำหรับแนวทางปรับปรุงนั้น มีหลายท่านสงสัยว่าเหตุใดไม่นำการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษารวมด้วยกันเพื่อไม่ให้นักเรียนต้องเรียนหนัก ซึ่งโดยธรรมชาติของมนุษย์ สมองมีสองส่วน คือสมองความจำกับสมองความคิด การบรรจุหลักสูตรวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์เข้าไป ต้องปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมกับพระสงฆ์ สามเณร ที่ต้องเรียนโดยอาศัยทั้งความจำ และพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ หลักในการปรับหลักสูตรคือ ทุกแผนกเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานในตัวเองและจะไม่หลอมรวมเป็นหลักสูตรเดียว และทุกหลักสูตรจะมีแนวทางพัฒนาของตัวเอง ถ้าผู้เรียนประสงค์จะศึกษาหลักสูตรแผนกธรรมก็สามารถเรียนถึงระดับอุดมศึกษาในสายนั้นได้

ปัญหาคือเราจะกำหนดหลักสูตรอย่างไรที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้จนถึงระดับอุดมศึกษา เมื่อพิจารณาเนื้อหาหลักสูตรนักธรรมตรี โท และเอก เนื้อหายังไม่เพียงพอ จึงต้องเพิ่มวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาเข้าไป จะทำให้ครบถ้วนสำหรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน ถ้าจะเพิ่มให้ครบถึงระดับอุดมศึกษาด้วยเนื้อหาในภาคอภิธรรม ต้องพิจารณาว่า

จะปรับอย่างไร หากผู้เรียนประสงค์จะศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ก็สามารถศึกษาได้ถึงระดับอุดมศึกษา และการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีต้องวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการจัดการศึกษา เช่น ปีหนึ่งจะผลิตกี่รูป ผลิตแล้วมีประโยชน์ต่อการพระศาสนาและสังคมอย่างไร เมื่อชัดเจนแล้วก็ผลิตนักศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้ตรงตามเป้าหมายนั้น ซึ่งผู้เรียนจะเรียนเฉพาะเนื้อหา ภาษา หลัก ไวยากรณ์ เมื่อพิจารณาเนื้อหาของแต่ละหลักสูตรสามารถแบ่งได้ว่า ประโยค ๔-๕ เทียบความรู้เท่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงเพิ่มวิชาสามัญเข้าไปให้เหมาะสมกับสมณเพศ ซึ่งเดิมนั้นผู้ที่มีความประสงค์จะเรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีต้องศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมก่อนจึงจะมีสิทธิ์เรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

สำหรับการเรียนประโยค ๘-๙ นั้น จะต้องมีการวิจัย มีงานเขียนเชิงวิชาการ มีการค้นคว้าศึกษาวิจัย ก็จะได้แนวทางการศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีอีกแนวทางหนึ่ง

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมแล้ว ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์ สามเณรที่ไม่สามารถศึกษาต่อเนื่องได้

ด้านการศึกษาวิปัสสนา ควรจะพิจารณาว่า ต่อไปควรกำหนดให้ชัดเจนซึ่งอาจจะ มีหลักสูตรแผนกธรรมร่วมด้วย ผู้ที่ประสงค์จะเรียนวิปัสสนาต้องเรียนธรรมวินัยและกระทำให้ครบถ้วน และเรียนพระอภิธรรมเป็นวิชาเสริมเพื่อไม่ให้หลงทาง ซึ่งจะไม่กำหนดเวลาเรียน และไม่เทียบโอนความรู้ ต่อไปการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีไม่ต้องใช้เวลาเรียนถึง ๑๒ ปี ผู้เรียนที่เรียนจบหลักสูตรเร็วก็เทียบความรู้ได้เลย สำหรับธรรมศึกษาตรี โท และเอก ซึ่งจัดเป็นการศึกษาภาคบังคับ สามารถบรรจุเข้ากับหลักสูตรของโรงเรียนรัฐบาลได้ กล่าวคือ การศึกษาระดับประถมศึกษาขอให้จบธรรมศึกษาตรี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขอให้จบธรรมศึกษาโท และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขอให้จบธรรมศึกษาเอก ส่วนการบริหารนั้นมีแม่กองธรรมสนามหลวงและแม่กองบาลีสนามหลวงดูแล หากเป็นไปได้มีแม่กองวิปัสสนาดูแลสำนักทั้งหลายที่มีประมาณ ๑,๐๐๐ สำนัก ซึ่งปัจจุบันไม่มีใครดูแล

นอกจากนั้น ยังมีสำนักส่งเสริมงานของมหาเถรสมาคม หรือสำนักงานส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์มาช่วยสนองงานการศึกษาของคณะสงฆ์ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่าการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกหลักสูตรเป็นได้ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย และรัฐบาลต้องสนับสนุนงบประมาณตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในการเตรียมการนั้นถ้าแม่กองธรรมสนามหลวง แม่กองบาลีสนามหลวง และมหาเถรสมาคมเห็นชอบ สามารถใช้มาตรฐานการจัดสำนักเรียนตามเกณฑ์โรงเรียนมาตรฐานทุกประการ ขณะนี้หากไปผนวกกับเขตพื้นที่การศึกษา

๒๙๕ เขตแล้ว เขตพื้นที่การศึกษาจะช่วยจัดเรื่องวิชาสามัญเข้าไปทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่าง วัดกับโรงเรียน และชุมชนก็เข้ามาช่วยสนับสนุนวัดทั้งในเชิงนโยบายและการจัดการ

ประธานการเสวนา

ขอให้พระธรรมราชานุวัตร นำเสนอประเด็นที่ ๓ เรื่องความต้องการด้านการ ศึกษาปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

พระธรรมราชานุวัตร

ขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ก่อน ที่พูดกันมาแล้วนั้นไม่ได้ศึกษาว่าในเบื้องต้นนักธรรมเกิดจากอะไร บาลีเกิดจากตรงไหน อดีตพระสงฆ์เมื่อบวชแล้วอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นผู้สอน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงกำหนดหลักสูตรนักธรรมขึ้นเพื่อให้ผู้ที่บวชได้ศึกษาหลักธรรมเบื้องต้น ของชีวิต ที่พูดกันนี้เหมือนกับคนที่มาบวชต้องเรียนนักธรรมกันหมด เราเข้าใจว่าพระสงฆ์ ๓๐๐,๐๐๐ รูป มีความรู้นักธรรมและบาลี แต่เราก็กลิ้งไปแล้วว่าในเบื้องต้นนั้นการศึกษานักธรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนพระบวชใหม่ โดยมีหนังสือ นวโกวาท เป็นแบบเรียน

สำหรับการเรียนธรรมศึกษาที่ ดร.อำนาจ บัวศิริ นำเสนอเป็นสิ่งที่ดีเพราะว่าพระสงฆ์ สามเณรบางรูปไม่ได้บวชเพราะความเลื่อมใส อาตมาเคยพูดไว้นานแล้วว่า เมื่อการศึกษาภาค บัณฑิต ๑๒ ปีกระจายไปทั่วประเทศ จำนวนพระสงฆ์และการศึกษาทางพระพุทธศาสนาจะลดลง เราต้องยอมรับว่าปัจจุบันนี้มีพระสงฆ์ที่บวชจำพรรษาไม่กี่รูป เหตุที่บวชก็เนื่องจากจะได้เรียน และนำความรู้มาใช้ประกอบอาชีพเมื่อสึกออกมาเป็นฆราวาส เพราะฉะนั้นจึงต้องนำตัวเลข สถิติและความจริงมาพิจารณาเพื่อจัดระบบการศึกษา สำหรับการเรียนนักธรรมและบาลีนั้น จุดมุ่งหมายเดิมของการเรียนบาลีเพื่อที่จะเป็นการรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพุทธ วจนะ ผู้เรียนได้เรียนรู้พระไตรปิฎกที่เป็นภาษาบาลี ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงคิดปรับปรุงการเรียนการสอนโดยมีการเพิ่มและเปลี่ยนแปลง เปรียญตรี เปรียญโท เปรียญเอก ที่แปลด้วยปาก มาแปลด้วยระบบการเขียนย่อให้สั้น

จุดมุ่งหมายในอดีตที่เกื้อกูลต่อการบวชก็คือ สึกออกไปรับราชการได้ เลี้ยงชีวิตได้ ต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์จึงเป็นเรื่องที่ดี อาตมาจึงขอเปิดโรงเรียน ขยายโอกาสขึ้นที่วัดพิบูลทอง เป็นสาขามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อ ต้องการให้พระสงฆ์ที่มีความรู้มาศึกษา เนื่องจากการจัดการศึกษานักธรรมนั้นยากเพราะ พระสงฆ์แต่ละวัดมีจำนวนน้อย จึงต้องคิดถึงความเป็นจริง ในต่างจังหวัดซึ่งบางจังหวัดการ คมนาคนมสะตอกหลาย ๆ วัดก็มาเรียนรวมกัน อาตมาคิดถึงเรื่องนี้จึงเปิดการอบรมวิชา

นักธรรมเอกก่อนสอบ เพราะนักเรียนพระนักธรรมเอกไม่มีการสอนต้องเรียนเอง ต่อมาได้มีการอบรมบาลีซึ่งก็เป็นการพัฒนาการเรียนการสอนในระดับหนึ่ง

พระเทพมุนี

จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดเดียวที่มีความพร้อมในการจัดตั้งโรงเรียน ซึ่งที่อื่น ๆ ล้มเลิกไปแล้ว ปัจจุบันนี้ จังหวัดสุพรรณบุรีก็พยายามจะทำอย่างนั้น วิธีการที่จะรวมหรือพัฒนาวิชานักธรรมนั้น ต้องพิจารณาว่าจะหาบุคลากรอย่างไร โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รวมทั้งโรงเรียนบาลีต่าง ๆ ที่ขอจัดตั้งขึ้นแล้วยุบนั้นมีเหตุมีปัจจัยหลายเรื่อง อาตมา คิดว่าไม่สามารถพูดได้ทั้งหมด

สิ่งแรกที่ต้องคิดถึงก่อนก็คือความเป็นจริงในการจัดการศึกษาสงฆ์มีมาอย่างไร บาลีที่สอบนั้นสอบได้เท่าไร สถิติเป็นอย่างไร ที่ลงทุนไปนั้นพระสอบได้เท่าไร จึงขอเสนอข้อคิดไว้ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ

พระเทพโสภณ

เนื่องจากประเด็นที่เสนอมีความเกี่ยวข้องกับแม่กองบาลีสนามหลวง ฝ่ายแม่กองบาลีสนามหลวงจะมีความคิดเห็นประการใด จึงขอเรียนถามเลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง

พระเทพมุนี

ในการจัดการศึกษานั้นขอยืนยันว่า ใช้ระบบเดิมทั้งนักธรรมและบาลี เพราะว่าทั้งนักธรรมและบาลีมีส่วนเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เช่น ผู้สอบเปรียญธรรม ๒-๓ ต้องสอบได้นักธรรมตรี ผู้สอบเปรียญธรรม ๖ ต้องสอบได้นักธรรมโท และผู้สอบเปรียญธรรม ๗ ต้องสอบได้นักธรรมเอก ดังนั้นการแยกนักธรรมและบาลีออกจากกันคงไม่เหมาะสม

การศึกษาของคณะสงฆ์ที่มีการเทียบเคียงกันนั้น ท่านเจ้าคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เรียนถวายแล้วว่า มีการเทียบโอนอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นถ้าทำให้ชัดเจนก็จะเป็นประโยชน์ ส่วนเนื้อหาสาระของนักธรรมและบาลีมีการปรับปรุงอย่างไร ขอให้เป็นส่วนของนักธรรมและบาลี โดยเฉพาะโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดซึ่งมหาเถรสมาคมมีมติว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดซึ่งมีกฎเกณฑ์และระเบียบพอสมควร จุดประสงค์ของการจัดตั้งก็เพื่อที่จะรวมสำนักที่มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในที่ต่างๆ ให้รวมเป็นจุดเดียวกันโดยอาศัยกฎเกณฑ์เข้าไปประกอบการพิจารณา เพราะว่าการที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นโรงเรียน

พระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดนั้น ต้องนำเสนอผ่านแม่กองบาลีสนามหลวงแล้วจึงผ่านความเห็นของมหาเถรสมาคม วัตถุประสงค์ต่อไปก็คือ จะพัฒนาด้านการเรียนการสอนทั้งในส่วนของครูอาจารย์และระบบการจัดการ ซึ่งตำแหน่งการบริหารนั้นคงจะเป็นรูปแบบปัจจุบัน สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดจะเป็นศูนย์การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ ผู้รับผิดชอบ คือ แม่กองธรรมสนามหลวงและแม่กองบาลีสนามหลวง ปัจจุบันกำลังดำเนินการอยู่ตามรูปแบบที่กำหนด

ฉะนั้นจึงขอยืนยันว่า หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลียังคงเป็นระบบเดิมแต่การโอนหน่วยการเรียนหรือการปรับระดับให้สอดคล้องกับสายสามัญควรมีข้อกำหนดที่ชัดเจนด้วย

ประธานการเสวนา

เพื่อให้จบตามวาระที่กำหนด ขอให้อภิปรายในประเด็นที่ ๓ เรื่องความต้องการด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ขอนิมนต์พระธรรมกิตติวงศ์ ชี้แจง

พระธรรมกิตติวงศ์ (เจ้าคณะภาค ๑๖)

ขอประทานโอกาสท่านประธานที่ประชุม เนื่องจากประเด็นที่ ๓,๔ และ ๕ มีความเกี่ยวเนื่องกัน จึงขอนำเสนอต่อเนื่องกันทั้ง ๓ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ ๓ การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางครอบคลุมแล้วจนเป็นที่เข้าใจ

ประเด็นข้อ ก. ต้องการให้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรมเข้าในระบบการศึกษาแบบ “การศึกษานอกระบบ” หรือว่าการศึกษาเฉพาะทางซึ่งตรงกับมาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ประเด็นข้อ ข. ต้องการให้การศึกษามหาปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นการศึกษาในระบบตามมาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยคณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการแทนกรมการศาสนา คณะสงฆ์มีความต้องการที่จะจัดการศึกษาเหมือนกับแผนกบาลีและแผนกธรรม เพราะว่าปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีหลักสูตรที่เป็นวิชาแกนทางพระพุทธศาสนาน้อยจึงต้องการเพิ่มให้มากขึ้น ส่วนวิชาแกนในทางโลกจะจัดให้น้อยลงเพื่อไม่ให้เสียระบบการศึกษาทั้งทางธรรมและทางโลก

ประเด็นข้อ ค. ต้องการให้รัฐจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เท่าเทียมกับงบประมาณที่รัฐให้การสนับสนุนแก่สถานศึกษาของรัฐ เพราะปัจจุบันนี้รัฐจัดให้แต่ไม่เท่าเทียมกับที่รัฐจัดให้แก่สถาบันศึกษาที่รัฐจัด เพราะฉะนั้นจะ

ขอคำยืนยันว่าเมื่อมีกฎกระทรวงแล้ว วัดหรือคณะสงฆ์ที่จัดการศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษาจะได้รับงบประมาณจากรัฐเท่าเทียมกับที่รัฐจัดสรรให้แก่สถานศึกษาที่รัฐจัด ขอถามความเป็นไปได้ก่อนพูดถึงประเด็นอื่น

พระเทพโสภณ

ก่อนที่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจะตอบ ขอสรุปประเด็นที่ พระเดชพระคุณ พระธรรมกิตติวงศ์ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งบัญญัติไว้ใน มาตรา ๖๐ (๑) โดยให้จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนการศึกษาภาคบังคับ และ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน ซึ่งจะสอดคล้องกับมาตรา ๑๔ สถาบันศาสนาจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจะได้รับสิทธิประโยชน์ตาม (๒) คือ เงินอุดหนุนจากรัฐ สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด และสอดคล้องกับมาตรา ๑๒ ที่ให้ สถาบันศาสนามีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

แต่มติที่ประชุมของคณะสงฆ์ยังไม่กล่าวถึงมาตรา ๑๒ ดังนั้นจึงได้จัดให้การ ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกนักธรรมเป็นการศึกษานอกระบบแต่หากจะให้เท่าเทียมกันต้องใช้มาตรา ๑๖ และมาตรา ๑๒ คือ ให้เป็นการศึกษาในระบบ และคณะสงฆ์มีสิทธิจัด การศึกษาขั้นพื้นฐาน และเชื่อมโยงกับมาตรา ๖๐ คือ ได้รับเงินอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคล เพราะฉะนั้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกนักธรรม และแผนกสามัญศึกษา ตามที่ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกล่าวนั้น จะเห็นว่าถ้าเป็นการศึกษาในระบบจึงจะ ได้รับการอุปถัมภ์เท่าเทียมกัน ประเด็นเรื่องการจัดสรรงบประมาณให้วัดก็จะไม่เกิดปัญหา

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ประเด็นในข้อ ค. ท่านเจ้าคุณอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ตอบหมดแล้ว ถ้ามีกฎกระทรวงที่ชัดเจน มีจำนวนผู้เรียน มีการลงทะเบียน และอื่นๆ ที่ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาครบถ้วน รัฐต้องจัดสรรงบประมาณให้เท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับรัฐ ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๔๓ เรื่องการศึกษาขั้นพื้นฐาน รัฐควรจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ซึ่งกฎหมายรับรองไว้แล้วทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พระธรรมกิตติวงศ์

แต่ข้อเท็จจริงคือ เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดเข้าในระบบบาลีและนักธรรม ซึ่งจะต้องมีครู มีการประเมินผล มีตารางเรียน และมีปัจจัยอื่นอีกหลายอย่าง แต่กรณีนี้

ต้องการให้มีการจัดการศึกษาบาลีและนันทกรรมเป็นการศึกษานอกระบบ เนื่องจากเป็นการศึกษาเฉพาะทาง เช่น ในกรณีที่วัดหนึ่งมีพระ ๑๐ รูป การจัดการศึกษาในลักษณะการศึกษาในระบบนั้นจะจัดได้ไม่สมบูรณ์ครบถ้วนตามหลักสูตร ดังนั้นการจะจัดเข้าในระบบจะก่อให้เกิดความเสียหายได้

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

เนื่องจากการศึกษาแบบใหม่จะมี ๓ ระบบ และสามารถเทียบโอนกันได้ เพราะฉะนั้น เวลาคำนวณค่าใช้จ่ายก็คำนวณตามความเป็นจริงตามมาตรา ๖๐ (๑) เช่น ถ้าเป็นคนปกติจะให้เท่านี้ แต่ถ้าเป็นคนพิการจะต้องการมากขึ้นเกือบหนึ่งเท่าของคนปกติ เป็นต้น เพราะฉะนั้นในการคำนวณค่าใช้จ่ายจะคำนวณตามความเป็นจริงตามความต้องการ แต่ว่าไม่น้อยกว่าพื้นฐานที่คำนวณให้สำหรับบุคคลปกติโดยทั่วไป

นางสาวพิณสุดา สิริธังศรี (ผู้อำนวยการกลุ่มงานศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ)

ฝ่ายกฎหมายของสำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้วิเคราะห์การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไว้แล้ว โดยตีความว่าการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นการจัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และสามารถเทียบโอนได้ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งมีความเป็นอิสระค่อนข้างมาก เพราะฉะนั้นการจัดการศึกษาที่สามารถดำเนินการได้ ถ้าออกกฎกระทรวงก็จะเทียบโอนได้

ประธานการเสวนา

แต่ว่าการปฏิบัติดังกล่าวจะมีปัญหาเรื่องของนักเรียน การออกกฎกระทรวงก็จะมีการบังคับว่าหากเปิดเป็นโรงเรียนศาสนา ต้องระบุจำนวนนักเรียน ต้องเรียนวันละกี่ชั่วโมง ถ้ามีข้อกำหนดอย่างนี้ปัญหาจะเกิด เพราะแต่ละวัดมีจำนวนพระสงฆ์ที่เรียนไม่เท่ากัน หรือหลายๆ วัดมาเรียนรวมกัน นอกจากนี้มีการหยุดเรียน มีการเรียนนอกเวลา หรือบางโรงเรียนมีการเรียนในช่วงกลางคืน เป็นต้น ถ้าหากจัดเข้าในระบบจะมีปัญหาหรือไม่

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

เรื่องดังกล่าวเป็นรายละเอียด เพราะฉะนั้น เวลาที่ร่างกฎกระทรวง ก็นำข้อเท็จจริงมาพิจารณาร่วมกัน เมื่อร่างเสร็จแล้วก็ต้องมีการสำรวจและสอบถามข้อเท็จจริงว่าร่างกฎกระทรวงครอบคลุมถึงคนส่วนใหญ่หรือไม่ แล้วคนส่วนน้อยจะอยู่ตรงไหน เพราะฉะนั้นผมเข้าใจว่า โดยวัตถุประสงค์หลักนั้นชัดเจนในเรื่องการปรับปรุงให้การศาสนศึกษาดีขึ้น และ

ตามที่ได้กราบเรียนแล้วว่าเมื่อร่างกฎกระทรวงแล้วพระเดชพระคุณท่านต้องช่วยกันพิจารณาพิจารณาว่าส่วนใดถูก ส่วนใดต้องปรับปรุง หรือบางเรื่องอาจต้องสำรวจว่าจริงหรือไม่ เป็นต้น

กระผมคิดว่าวันนี้อาจจะไม่ต้องพิจารณาถึง ๕ ประเด็นก็ได้ แล้วทุกคนก็เก็บประเด็นนี้ไว้ และจะขอให้ท่านประธานได้กำหนดว่า จะมีคณะกรรมการร่างกฎกระทรวงกี่รูป และต้องการให้มีเนื้อหาสาระอย่างไร ฝ่ายฆราวาสที่สนับสนุนจะได้ร่างตามต้องการ เมื่อร่างเสร็จแล้วก็ร่วมกันพิจารณาว่าสอดคล้องกันหรือไม่ ถ้าไม่สอดคล้องก็ร่วมกันพิจารณาแก้ไขให้เหมาะสมที่สุด เพราะฉะนั้นเวลาร่างกฎกระทรวง วรรคหนึ่งเป็นเรื่องของคนทั่วไป วรรคสองเป็นกรณีพิเศษ ถ้ายังไม่เข้าในวรรคสอง ก็เขียนวรรคสามเป็นกรณีไปจนกระทั่งครอบคลุมทั้งหมด ผมเข้าใจว่าฝ่ายที่ทำกฎกระทรวง สามารถที่จะเขียนได้ครอบคลุมทั้งหมดและครอบคลุมตามความต้องการของคณะสงฆ์ได้

ประธานการเสวนา

เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ของคณะสงฆ์เพราะเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เป็นการปฏิรูปที่ต้องทำให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และการประชุมครั้งนี้สมเด็จพระพุฒาจารย์ ซึ่งเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นประธาน เมื่อจะตั้งคณะกรรมการควรจะเป็นหน้าที่ของอธิบดีกรมการศาสนานำเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา คัดสรรพระเถระที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรงมาเป็นกรรมการร่างกฎกระทรวง อธิบดีกรมการศาสนามีความคิดเห็นเป็นประการใด

อธิบดีกรมการศาสนา

ถ้าที่ประชุมให้คำแนะนำไว้จะเป็นประโยชน์ เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นชอบ ก็อาจจะพิจารณาเพิ่มบางรูปหรือบางท่าน แต่ที่ทราบดีที่สุดคือ พระเดชพระคุณท่านประธานและพระเถรานุเถระที่อยู่ในที่นี้ว่าสามารถทำได้ วิธีการก็คือ หลังจากวันนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจะแจ้งผลการประชุมไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากนั้นกรมการศาสนาก็จะนำเสนอคณะกรรมการมหาเถรสมาคมเพื่อตั้งคณะทำงานพร้อมด้วยรายละเอียดในการดำเนินงาน แต่เพื่อให้มีแนวทางการดำเนินงาน จึงขอคำแนะนำจากพระเถรานุเถระช่วยพิจารณาว่ามีพระเดชพระคุณท่านใดบ้างที่สมควรมาร่วมกันทำงานในคณะกรรมการชุดนี้

ประธานการเสวนา

เห็นสมควร แม่กองบาลีสนามหลวง รองแม่กองบาลีสนามหลวง เลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง รองแม่กองธรรมสนามหลวง เลขานุการแม่กองธรรมสนามหลวง และอธิบดีกรมการศาสนา เป็นต้น เมื่อได้ร่างที่เป็นรายละเอียดแล้ว

ก็ให้คณะกรรมการยกร่าง เสร็จแล้วอาจจะเชิญพระคุณท่านทั้งหมดร่วมพิจารณาตรวจสอบ
อนุมัติในขั้นตอนสุดท้าย โอกาสต่อไปเชิญท่านเจ้าคุณพระธรรมกิตติวงศ์นำเสนอให้ครบทั้ง ๕
ประเด็น

พระธรรมกิตติวงศ์

ประเด็นที่ ๔ แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในอนาคต
ตามที่ได้ประชุมกันมาได้ข้อสรุปแล้ว ๔ ประการด้วยกัน คือ

ประการที่ ๑ จัดตั้งสถาบันผลิตครูสอนพระปริยัติธรรมและจริยธรรม
ให้มีสถานะเช่นเดียวกับสถาบันราชภัฏ เหตุผลในข้อนี้ก็คือ เนื่องจากรัฐบาล รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จะมีแนวความคิดตรงกันว่า
ต้องการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพโดยเฉพาะศาสนทายาท ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็คือ
ปัญหาเรื่องครูสอนพระปริยัติธรรมซึ่งได้แก่ ครูสอนพระสงฆ์และสามเณรที่เรียนนักธรรม บาลี
และปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาบางส่วน และครูสอนจริยศึกษาหรือวิชาพระพุทธศาสนาใน
โรงเรียนที่เป็นพระสงฆ์นั้นมีคุณภาพไม่เท่าเทียมกันเพราะไม่ได้เรียนวิชาครู ไม่ได้เรียนวิชา
จิตวิทยา หลักการสอน การประเมินผล และบันทึกการสอนไม่เป็น เป็นต้น

การพัฒนาในส่วนนี้ก็ควรจะได้จัดตั้งสถาบันผลิตครูขึ้นมา เพื่อใช้เป็น
สำนักงาน สำหรับสถานที่เรียนอาจจะเลือกที่ใดที่หนึ่งก็ได้ แต่ต้องกระจายไปในภูมิภาคต่างๆ
ของประเทศคล้ายกับเขตการศึกษา อาจจะจัดภาคละ ๑ แห่ง โดยพิจารณาว่าสามารถผลิตครู
สอนปริยัติธรรมและจริยธรรมได้เท่าไร

ประการที่ ๒ อาจจะร่างหลักสูตรขึ้นมาเองหรือร่วมมือกับสถาบันราชภัฏ
ก็ได้ โดยเน้นเรื่องการสอนพระปริยัติธรรมและจริยธรรม ทั้งนี้เพื่อพัฒนาบุคลากรเรื่องการสอน
พระปริยัติธรรมและจริยธรรมให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และมีจำนวนมากเพียงพอ

ประการที่ ๓ พัฒนาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ
โดยให้แม่กองธรรมสนามหลวงและแม่กองบาลีสนามหลวงดำเนินการ

ประการที่ ๔ การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งระยะสั้น
และระยะยาว ซึ่งจะใช้เป็นแนวทางให้ดำเนินงานไปสู่จุดหมายปลายทาง ผู้ที่จะจัดทำแผนก็คือ
คณะกรรมการที่จะจัดตั้งขึ้น

ประเด็นที่ ๕ บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการปฏิรูปการศึกษาในฐานะศูนย์
การเรียนรู้และศูนย์จริยศึกษา

ในประเด็นดังกล่าวคณะสงฆ์มีความประสงค์ ๒ ประการ ได้แก่ ๑) ให้วัดเป็นศูนย์
การเรียนรู้ ศูนย์อบรมจริยธรรม โดยจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมจริยศึกษาแก่เยาวชน โดยจัด

ทั้งหลักสูตรระยะสั้น ได้แก่ การนำนักเรียนเข้าค่ายคุณธรรม บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และหลักสูตรระยะยาว เช่น ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนการกุศลของวัด ซึ่งเป็นบทบาทของวัดในอนาคตที่จะต้องทำ ๒) จัดส่งครูสอนที่ผ่านการฝึกอบรมหรือผ่านการศึกษาจากสถาบันผลิตครูสอนพระปริยัติธรรมและจริยธรรมไปสอนในสถาบันการศึกษาต่างๆ

นอกจากความต้องการดังกล่าวแล้ว จะขอเพิ่มเติมอีก ๒ ประเด็น เพื่อรองรับประเด็นที่ ๕ ข้อ ข. คือ ๓) ให้รัฐเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาของรัฐโดยทั่วถึง เพราะที่ปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ที่จบจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง มีความรู้พอที่จะไปสอนในโรงเรียนได้ซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศ ท่านได้สอนบ้างไม่ได้สอนบ้าง เพราะที่ไม่ได้รับความสนใจจากสถานศึกษา เพื่อที่จะได้รองรับว่าวัดเป็นศูนย์จริยศึกษาจริงๆ โรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ ที่มีความประสงค์จะให้พระสงฆ์ไปสอนก็สามารถดำเนินการได้คล้ายกับเป็นอนุศาสนาจารย์ประจำโรงเรียน และ ๔) การจัดหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา หรือในโรงเรียนทุกระดับชั้น ควรจะให้พระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์เป็นผู้จัดทำหลักสูตรร่วมกับกรมวิชาการด้วย เพราะมีความรู้สึกว่าการหลักสูตรไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนและผู้สอนจริงๆ ในบางยุคบางสมัยนำหลักสูตรธรรมะระดับสูงมาสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่เด็กเบื่อวิชาศีลธรรมก็เพราะว่าหลักสูตรไม่เอื้อต่อความรู้ความเข้าใจของเด็กแต่ละระดับ แต่ละวัยนั่นเอง

เพราะฉะนั้น ควรจะอาราธนาพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิและมีประสบการณ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการร่างหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาด้วย หมายความว่า วิชาพระพุทธศาสนาต้องคงอยู่ในโรงเรียนตัดออกไม่ได้แต่ว่าเข้มข้นขึ้น การสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้นต้องให้พระสงฆ์เข้าไปสอน ขณะนี้เราขาดแคลนครูสอนศีลธรรม และจริยธรรมในโรงเรียน เป็นไปได้หรือไม่ว่าให้รัฐหรือกระทรวงศึกษาธิการผลิตครูสอนศีลธรรมเอง แล้วกำหนดให้มีครูสอนศีลธรรมประจำทุกโรงเรียน ทุกระดับเหมือนอนุศาสนาจารย์ประจำโรงเรียน โดยกำหนดว่า โรงเรียนมัธยมหนึ่งแห่งมีครูสอนจริยศึกษาหรือวิชาศีลธรรมมีหน้าที่คล้ายอนุศาสนาจารย์ มีคุณสมบัติพิเศษโดยจบวิชาพุทธศาสนา จบเปรียญธรรม ๙ ประโยค จบปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต ศาสตรศาสตรบัณฑิต หรือจบวิชาการทางโลกที่เรียนวิชาเอกพุทธศาสนา และต้องมีคุณสมบัติไม่เหมือนครูทั่วไป กล่าวคือ ๑) ต้องรักษาศีลห้าให้บริสุทธิ์ ๒) สามารถบรรยายให้นายพลฟังได้และนายพลต้องให้ความเคารพ ในจำนวนครู ๕๐ คน ขอให้ครูสอนศีลธรรม ๑-๒ คน เพื่อเป็นครูต้นแบบ เป็นครูตัวอย่างในสถานศึกษานั้นๆ ซึ่งจะทำให้วิชาศีลธรรมน่าเรียนมากขึ้น

เรื่องการปรับปรุงการศึกษาสงฆ์ ซึ่งประชุมเมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๔ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามงคลอาจารย์ แม่กองบาลีสนามหลวงต้องการให้คงรูปแบบการศึกษานักธรรม

และบาลีไว้เหมือนเดิม ซึ่งถือว่าเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาโดยตรง ดังนั้น การศึกษาที่ควร
จะจัดต่อไป ควรจะมี ๕ แบบด้วยกัน ตามแผนผังที่นำเสนอโดย ดร.อำนาจ บัวศิริ ดังนี้

แบบที่ ๑ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ให้รักษา
รูปแบบเดิมไว้จะเรียน ๒ รูป ๓ รูป หรือ ๕ รูปก็ได้ตามอัธยาศัย

แบบที่ ๒ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับ ม.๑-ม.๖ ซึ่ง
สามารถเทียบโอนผลการเรียนได้

แบบที่ ๓ การศึกษานักธรรมตรี โท และเอก หรือเปรียญธรรมประโยค ๑-๙
ให้รวมวิชาสามัญเข้าไปด้วยจนถึงระดับปริญญาเอก ซึ่งเป็นระบบที่ยากที่สุด แต่ถ้าสามารถทำ
ได้จะเป็นประโยชน์มาก

แบบที่ ๔ การศึกษาแผนกอภิธรรมและวิปัสสนา ไม่มีหลักสูตรแต่มีผู้รับรอง
เรียกว่า การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

แบบที่ ๕ การศึกษาธรรมศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ ธรรมศึกษาตรีเทียบเท่า
ระดับชั้นประถมศึกษา ธรรมศึกษาโทเทียบเท่าระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และธรรมศึกษาเอก
เทียบเท่าระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ กำหนดไว้ในหลักสูตรของทางโลกก่อน พระสงฆ์
ที่จบมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะเป็น
ครูจริยศึกษาเพื่อสอนธรรมศึกษาดังกล่าว

สรุปว่าการศึกษาของพระสงฆ์ให้คงแบบเดิมในแบบที่ ๑ สำหรับแบบที่ ๒
เป็นการศึกษาแบบปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แบบที่ ๓ เป็นการศึกษาระดับปริญญาเอก
แบบที่ ๔ เป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และแบบที่ ๕ เป็นการศึกษาระดับประถมศึกษา
สงเคราะห์ คือการไปสอนเด็กตามโรงเรียน ในส่วนนี้เป็นความเห็นของอาตมา เวลาที่มีการ
ประชุมในการยกร่างกฎกระทรวงก็นำข้อนี้ไปเสนอให้พิจารณาด้วย

ประธานการเสวนา

คณะสงฆ์และที่ประชุมได้ฟังคำชี้แจงทั้ง ๕ ประเด็นแล้ว จึงขอความเห็นจาก
เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ขอเจริญพร

พระเทพโสภณ

ก่อนที่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจะตอบ ขอเรียนถามเพิ่มเติม
จากพระเดชพระคุณในประเด็นที่ ๑ เรื่องธรรมศึกษา ถ้าเป็นวิชาบังคับในระดับชั้นต่าง ๆ ได้จะ
ดี ซึ่งตามกรอบของกฎหมายปัจจุบัน ถ้าจบธรรมศึกษาตรี โท และเอก ให้มีการเทียบโอนผล
การเรียนหรือยกเว้นไม่ต้องเรียนบางวิชา เพื่อก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนธรรมศึกษา ซึ่ง

ตรงนี้อยู่ในกรอบกฎหมายและทำได้เลย นี่คือประเด็นของการเทียบโอนที่จะช่วยให้มีความต้องการสอบธรรมศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมวิปัสสนากรรมฐานต้องเรียนในห้องเรียนด้วย ประเด็นที่ ๒ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์และเป็น การอบรมศีลธรรม เป็นการสอนโดยให้ประกาศนียบัตร แต่ไม่มีการเทียบโอนผลการเรียน ซึ่งถ้าสามารถทำให้มีการเทียบโอนแล้วผู้เรียนจะไปวัดด้วยความสมัครใจและมีแรงจูงใจ และ จะมีความใกล้ชิดกับพระมากขึ้น เรื่องของการสอนศีลธรรม จริยธรรมก็จะรุ่งเรืองมากขึ้น ซึ่ง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและกรมการศาสนาดำเนินการอยู่แล้ว แต่ถ้าแยกส่วนจาก โรงเรียนปรกติแล้วไม่มีการเทียบโอนก็จะอยู่ในสภาพซบเซาลงหรืออยู่ในอาการทรงกับทรุด

เพราะฉะนั้น ถ้าจะนำเรื่องคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นตัวกำหนด เรื่องธรรม ศึกษาและศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ก็เช่นเดียวกัน ที่ต้องขอให้รัฐพิจารณา อุดหนุนด้วย และสำหรับประเด็นที่พระธรรมกิตติวงศ์ได้กล่าวถึงรูปแบบการศึกษาต่างๆ ตามที่ ดร.อำนาจ บัวศิริ เสนอนั้น รูปแบบที่ ๑ คือการเรียนแบบบาลีและนักธรรม ซึ่งอาตมา ได้สรุปแล้วว่า ประโยค ๕ เท่ากับการศึกษาชั้นพื้นฐาน ประโยค ๗-๙ เป็นการศึกษาระดับ ปริญญาตรี รูปแบบที่ ๒ ก็คือการศึกษาแผนกสามัญศึกษา และนับเป็นการศึกษาเฉพาะทาง รูปแบบที่ ๓ เป็นการศึกษาศผสมผสานคล้ายกับการศึกษาสายสามัญบวกกับบาลีและนักธรรม แต่มีสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์คือ คณะสงฆ์จะต้องพิจารณาร่วมกันและเป็นเรื่องในอนาคต การจัดการ การศึกษามีความสมบูรณ์ในตัวเองโดยร้อยละ ๕๐ วัดผลจากแม่กองบาลีสนามหลวงหรือแม่กอง ธรรมสนามหลวง ส่วนที่เหลือวัดผลจากโรงเรียน และต้องมีเวลาเรียนวันละ ๖ ชั่วโมง หรือ ๘ ชั่วโมง เหมือนกับการศึกษาในระบบ การจัดการศึกษาอย่างนี้คณะสงฆ์ต้องตกลงกันเอง

ความรู้เกี่ยวกับบาลีและนักธรรมนั้น วัดผลกันตลอดทั้งปีเป็นเรื่องที่ทำได้ เพราะเรียนเต็มเวลา ๘ ชั่วโมงเหมือนกัน แต่เป็นเรื่องในอนาคตที่จะต้องตกลงกัน ส่วนการ ศึกษาภาคบังคับจะมีคณะกรรมการที่แบ่งเป็น ๒ ชุด และถ้าจะให้พัฒนาถึงปริญญาเอกอาจจะ ต้องตั้งวิทยาลัยต่างๆ ขึ้นมา

สำหรับประเด็นที่ ๔ และ ๕ ที่ท่านเจ้าคุณพระธรรมกิตติวงศ์กล่าวไว้ อาตมาขอ เพิ่มเติมในเรื่องการผลิตครูสอนพระปริยัติธรรม ศีลธรรม จริยธรรม สถาบันผลิตครูเพื่อไป สอนพระปริยัติธรรมและจริยธรรม ศีลธรรมในโรงเรียน นอกจากสถาบันราชภัฏแล้วยังมี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีคณะ ครุศาสตร์อยู่แล้ว และมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งก็รับอาสาในส่วนนี้ ขณะที่ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีการบรรจุหลักสูตร พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ได้กล่าวถึงเรื่องการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนให้เป็นระบบโดยมี แผนดำเนินการชัดเจน ขณะนั้นองค์กร สถาบันหรือมหาวิทยาลัย ที่ผลิตครูก็เห็นชอบให้คณะ

ศึกษาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ ต้องผลิตครูเพื่อสอนวิชาพระพุทธศาสนาและหลักการดังกล่าว สามารถใช้ได้ในปัจจุบัน สถาบันราชภัฏสามารถดำเนินการให้มีวิชาเอกพุทธศาสนา และถ้าต้องการให้ครบวงจรคณะศึกษาศาสตร์ ครูศาสตร์ผลิตครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถาบัน การศึกษาเหล่านี้ก็จะช่วยให้การสอนศีลธรรม จริยธรรมดีขึ้น ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์ ได้ประชุมและมีมติออกไปอย่างชัดเจนแต่ไม่มีการดำเนินการอย่างจริงจัง มีอยู่เรื่องเดียวที่ ปฏิบัติคือ ขอให้สถาบันต่างๆ ช่วยอบรมครูประจำการเรื่องการสอนวิชาพุทธศาสนาซึ่งก็ได้จัด อบรมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงขอให้รัฐบาลได้ทบทวนในเรื่องนี้ด้วย โดยในส่วนที่จะไปสอน พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยสามารถรับดำเนินการได้และสามารถผลิตถึงระดับปริญญาตรีได้ นอกจากนี้สามารถที่จะช่วยอบรมครูประจำการที่สอนศีลธรรมทั้งหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาวด้วย

ประเด็นที่ ๕ พระสงฆ์จะมีส่วนในการเผยแพร่จริยธรรมด้วยการจัดให้มีศูนย์ การเรียนต่างๆ อาจจะรวมเรื่องปลีกย่อยต่างๆ รวมทั้งโรงเรียนการกุศลของวัดด้วย รัฐมนตรีช่วย ว่าการกระทรวงศึกษาธิการและเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติก็ได้กล่าวถึง โรงเรียนที่ศาสนาอื่นเขาจัดว่า นอกจากสอนวิชาสามัญแล้วเขายังสามารถสอนวิชาศาสนาของเขา ได้อย่างเต็มที่เพราะเอื้อที่จะให้สถานศึกษากำหนดเอง ถ้าโรงเรียนในวัดจะจัดเพิ่มมากขึ้นจะ ได้สอนศีลธรรม จริยธรรมได้อย่างเต็มที่ ซึ่งภาพในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็จะกลับมา เด็กมาเรียน ที่วัด วัดตั้งโรงเรียนขึ้นมาเองโดยมีฆราวาสที่มีความรู้มาสอน สามารถกำหนดได้ว่าต้องมี ศีลธรรม จริยธรรม สามารถควบคุมได้ แล้วระดมทุนจากวัดที่มีกำลังซึ่งกฎหมายการศึกษา แห่งชาติก็ได้กำหนดไว้แล้ว

อาตมามาประชุมที่นี้หลายครั้งและได้ทราบว่ ศาสนาอื่นเขาเตรียมไว้ ๒-๓ ปีแล้ว ดังนั้น พุทธศาสนาเราควรจะช่วยกันพิจารณาว่าเราจะเตรียมการอย่างไร จะดำเนินการอย่างไร ควรจะช่วยกันตรงนี้ อาจจะขยายจากโรงเรียนการกุศลของวัดให้ครอบคลุมทั่วประเทศ หลายท่านเสนอว่าให้มีโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงขอฝากรัฐบาลไว้ด้วยในเรื่องนี้

อีกประเด็นหนึ่งคือ ควรมีคลื่นความถี่สำหรับสถาบันพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ จะทำให้เรียนทางไกลได้ เป็นการสอนศีลธรรมตลอดชีวิตหรือตามอัธยาศัย ใครจะฟังเรื่องใด ก็ได้ หรือถ้าเป็นการศึกษาในระบบก็สามารถสอนนักรธรรมและบาลีได้เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ในหมวด ๙ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แล้วก็จะเชื่อมโยงถึงเรื่องการผลิตสื่อวิชา พุทธศาสนาเพื่อสร้างแรงจูงใจในการสอนศีลธรรม จริยธรรมด้วย

ประเด็นสำคัญที่สุดที่ได้พูดถึงเรื่องของหลักสูตรพระพุทธศาสนาในโรงเรียนซึ่ง มีความกังวลกันมาก โดยเฉพาะมาตราที่กระทบชัดเจนคือ มาตรา ๒๗ ขอให้คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย

ซึ่งกรมวิชาการกำลังดำเนินการโดยมีเอกสารออกมาแต่ยังไม่เป็นทางการ ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญแต่ยังไม่มีใครชี้แจงให้พระสงฆ์ทราบ การให้สถานศึกษากำหนดหลักสูตรเองส่วนใหญ่ไม่ต้องการจะให้เรียนพระพุทธศาสนามากนัก นอกจากนี้มีงานวิจัยซึ่งระบุว่า ผู้บริหารก็ไม่ค่อยสนับสนุนให้มีการสอนวิชาศาสนาในสถานศึกษา

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ตกลงว่าจะให้กรมวิชาการกำหนดวิชาแกนกลางเพื่อความ เป็นพลเมืองดีของชาติ และยังคงเนื้อหาวิชาพุทธศาสนาหรือหลักธรรมพุทธศาสนาไว้เท่าไร และโรงเรียนจะจัดลักษณะอย่างไร และพระสงฆ์จะมีส่วนเข้าไปช่วยสอนได้หรือไม่ ถ้ามาตรา ๒๗ กำหนดไว้เพื่อเตรียมผลิตครูไปสอนศีลธรรม จริยธรรม แต่เมื่อครูไปถึงโรงเรียนไม่มีหลักสูตรให้ ท่านสอน ก็ต้องนิมนต์ท่านกลับวัด จะทำอย่างไรในส่วนนี้เพราะเป็นความหวังใยของคณะสงฆ์ โดยรวม

ถ้ากำหนดยุทธศาสตร์ผลิตครูสอนศีลธรรมแล้วจะไปสอนที่ไหน มีวิชาพุทธ ศาสนาให้สอนหรือไม่ มีการพูดกันเรื่องนี้เมื่อ ๑๐ ปีที่แล้วให้สอนวิชาพุทธศาสนาในโรงเรียน อาตมายังจำคำพูดของผู้เข้าร่วมประชุมท่านหนึ่งได้ว่าการสอนพุทธศาสนาในโรงเรียนนั้นเพื่อการ อบรมคนให้เป็นคนที่มีศีลธรรม ขณะนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งข้อสงสัยว่า พระคุณเจ้า สามารถอบรมคนไทยให้เป็นคนดีมีศีลธรรมโดยการสอนวิชาพุทธศาสนานั้นจะสอนกี่ชั่วโมงจึง ประสบผลสำเร็จ แต่กระทรวงศึกษาธิการเชื่อว่า จริยธรรมยังไม่มีผลไปถึงพฤติกรรมของเด็ก เพราะฉะนั้นเราต้องมีความพร้อมในการอบรมคนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นนักการเมืองไม่โกงกิน วิทยุรุ่นไม่เสพยาเสพติด

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

การทำงานเรื่องต่างๆ ในขณะนี้จะง่ายกว่าการทำงานเรื่องดังกล่าวในอดีต เพราะว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดเรื่องเหล่านี้ไว้แล้ว เหลือเพียงการกำหนดรายละเอียดเรื่องต่างๆ ได้มีการพยายามทำพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงฆ์ มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๔ สมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แต่ไม่เคยสำเร็จ เพราะว่าเขียน กฎหมายไม่มีรายละเอียด ไม่มีคำอธิบาย ในช่วงที่จัดทำร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกับท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกเรื่องที่เขียน จะมีรายละเอียด มีคำอธิบาย ดังนั้น คนทั่วไปจะรู้ว่าตรงนี้เป็นอะไร จะเป็นไปได้ได้อย่างไร เพราะฉะนั้นเวลาไปอธิบายกับคนอื่นจึงสามารถอธิบายให้เขาเข้าใจได้

ดังนั้น ทุกเรื่องที่พระคุณท่านได้นำเสนอจะมีความเป็นไปได้มาก ขณะนี้ควร ร่วมกันทำแต่ละเรื่องแล้วนำกลับไปเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณา ถ้าเรื่องใดเกี่ยวข้องกับ

พระสงฆ์จำนวนมาก ก็อาราธนาท่านได้มารับรู้และไปประชุมที่พุทธมณฑล เนื่องจากสามารถรองรับจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมได้มาก แล้วทุกอย่างจะสมบูรณ์

ในอนาคตถ้าเป็นไปได้อาจจะมีคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ช่วยดูแลในเรื่องเหล่านี้ ถ้าได้ดำเนินงานไปสักระยะหนึ่งแล้วประเมินผล ถ้าไม่ได้ผลก็แก้ไขและปรับปรุง พระคุณท่านประสงค์อย่างไรก็จะดำเนินการไปตามนั้น

โดยสรุปแล้ว เรื่องที่พระคุณท่านเสนอมาทั้งหมดเป็นภาพรวมที่รับได้ จึงควรมีการตั้งคณะทำงาน ที่เป็นพระสงฆ์ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ เป็นผู้ที่มีความรู้จริง และกลุ่มที่ ๒ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการตัดสินใจที่จะสามารถนำเสนอต่อมหาเถรสมาคมได้ ถ้าทำอย่างจริงจังไม่เกิน ๒-๓ เดือน ก็จะได้ร่างกฎหมายที่พร้อมนำเสนอต่อพระเถรานุเถระเพื่อพิจารณาก่อน ซึ่งถ้าทำโดยเร่งด่วนจะทันปีงบประมาณ ๒๕๔๕ เนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีผลบังคับเต็มรูปแบบในวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๕ คือปีงบประมาณ ๒๕๔๖ เพราะฉะนั้นถ้าเตรียมการให้พร้อม เมื่อกรมการศาสนาเตรียมจัดทำงบประมาณปี ๒๕๔๖ เรื่องเหล่านี้ก็จะเข้าไปปรากฏอยู่ในแผนงานและโครงการด้วย

เพราะฉะนั้น ถ้าสามารถจัดทำกฎกระทรวงออกมาได้ ปัญหาต่างๆ ที่พูดกันก็จะคลี่คลาย ภายใน ๓-๔ ปีหลังจากที่ทำแผนเสร็จแล้ว ทุกอย่างก็จะเข้าสู่ระบบปกติ หมายความว่า วัดจะมีบทบาทสำคัญในการเข้ามาจัดการศึกษาทั้งการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ได้

จากนั้น พระธรรมวโรดม ประธานการเสวนา ได้มอบหมายให้อธิบดีกรมการศาสนาประสานงานกับมหาเถรสมาคมเพื่อนำเสนอรายงานการประชุมและแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นดำเนินการจัดทำกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้ทันวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๔ และกล่าวปิดประชุม

ภาคผนวก

มติที่ประชุมปรึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์
ณ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ

วันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔ เวลา ๑๘.๐๐ น.

สรุปประเด็นต่างๆ ที่นำเสนอ

ประเด็นที่ ๑ โครงสร้างการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์

ในปัจจุบัน คณะสงฆ์ได้จัดให้มีการศึกษาดังนี้

- แผนกบาลี	มีแม่กองบาลีดูแลรับผิดชอบ
- แผนกธรรม	มีแม่กองธรรมดูแลรับผิดชอบ
- แผนกธรรมศึกษา	มีแม่กองธรรมดูแลรับผิดชอบ
- แผนกสามัญศึกษา (ปริยัติสามัญ)	อยู่ในความดูแลของกรมการศาสนา

ประเด็นที่ ๒ สภาพของพระสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม
ของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

คณะสงฆ์จัดการศึกษาไปตามความสามารถตามหน้าที่ โดยได้รับความอุปถัมภ์จากชาวบ้านทั่วไป และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบ้างแต่ไม่ทั่วถึงทุกสำนัก เป็นเหตุให้พระสงฆ์สามเณรศึกษาเล่าเรียนกันแบบตามมีตามเกิด ในชนบทห่างไกล พระสงฆ์สามเณรมักจะไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ผู้สนใจในการศึกษาต้องเดินทางไปสำนักอาศัยอยู่ตามวัดต่างๆ ในเมืองหรือในสำนักที่จัดการศึกษา ซึ่งได้รับความลำบาก ทั้งเรื่องที่พัก อาหาร ค่าใช้จ่ายในการศึกษา ฯลฯ สำนักที่จัดการศึกษาก็ไม่อาจจะดูแลให้ความสะดวกได้ทั่วถึงทำให้พระสงฆ์ สามเณร ผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมขาดแคลนและเดือดร้อน

ประเด็นที่ ๓ ความต้องการด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

- ต้องการให้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรมเข้าในระบบการศึกษาแบบ “การศึกษานอกระบบ”
- ต้องการให้จัดการศึกษาแผนกสามัญศึกษา(ปริยัติสามัญ) เข้าในระบบการศึกษาแบบ “การศึกษาในระบบ” โดยคณะสงฆ์เป็นผู้จัดการเอง แทนกรมการศาสนา

- ค. ต้องการให้รัฐจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เท่าเทียมกับงบประมาณที่ให้แก่อสถานศึกษาที่รัฐจัด

ประเด็นที่ ๔ แนวทางการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในอนาคต

- ก. จัดตั้งสถาบันผลิตครูสอนพระปริยัติธรรมและจริยธรรมเหมือนกับสถาบันราชภัฏ
- ข. พัฒนาบุคลากรด้านการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมและจริยธรรมให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และมีจำนวนเพียงพอ
- ค. พัฒนาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการพัฒนาศาสนาและการอบรมจริยธรรมมากยิ่งขึ้น
- ง. จัดทำแผนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งระยะสั้นและระยะยาว

ประเด็นที่ ๕ บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการปฏิรูปการศึกษาในฐานะ

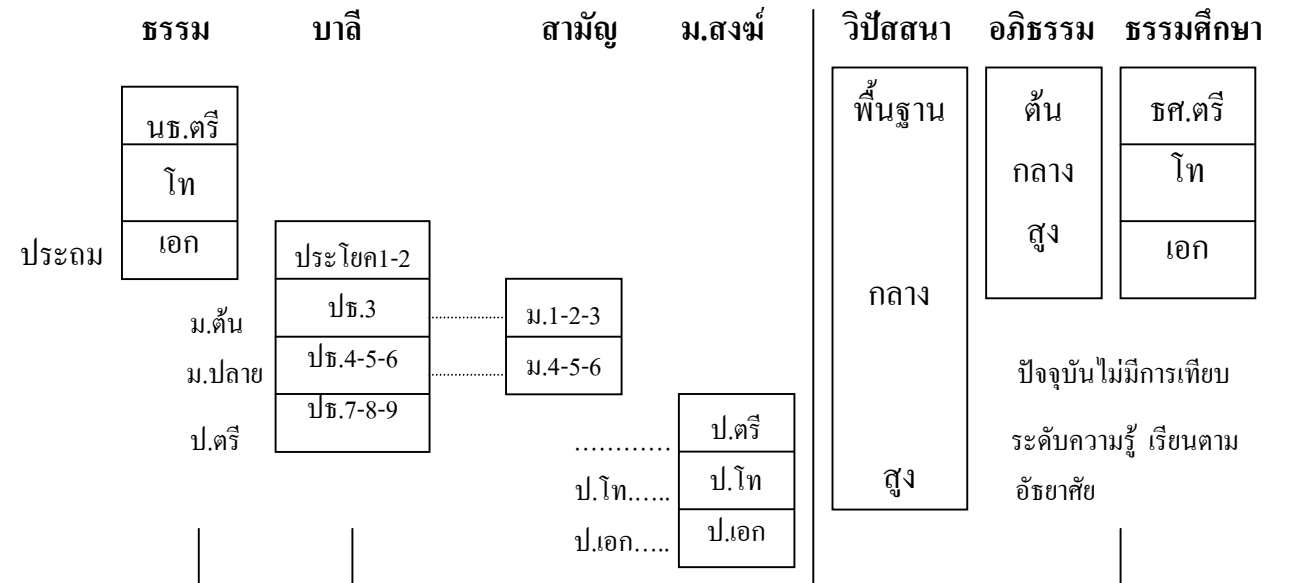
ศูนย์การเรียนรู้และครูจริยศึกษา

- ก. จัดให้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้จริยศึกษาโดยจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยศึกษาแก่เยาวชน เช่น นำนักเรียนเข้าค่ายคุณธรรม บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยเพิ่มจำนวนวัดที่สามารถจัดทำได้ให้มากขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้นและทั่วถึง
- ข. จัดส่งครูสอนที่ผ่านการฝึกอบรมหรือผ่านการศึกษาจากสถาบันผลิตครูสอนพระปริยัติธรรมและจริยธรรมแล้วไปสอนจริยศึกษาตามโรงเรียนต่าง ๆ

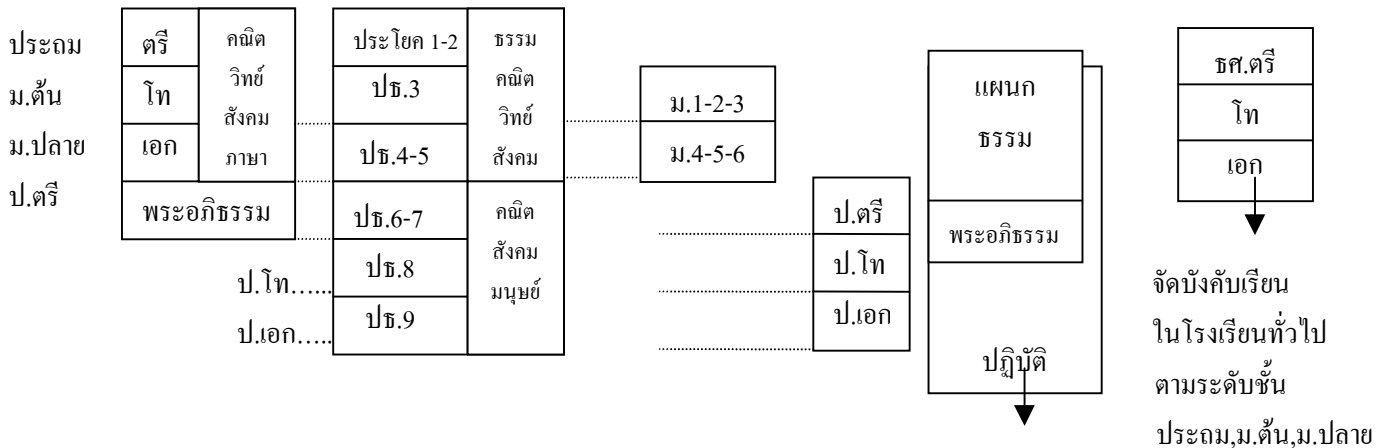
แนวทางปรับปรุงการศึกษาสงฆ์เข้าสู่การปฏิรูปการศึกษา

ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

สภาพปัจจุบัน

แนวปรับปรุง

หลักการ ทุกแผนกมีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นของตนเองสมบูรณ์

หลักสูตรเป็นระบบ เรียนเนื้อหาให้ครบ (ป้องกันเพี้ยน นอกแนว) ไม่จำกัดเวลา

1. การบริหาร แม่กองธรรม, แม่กองบาลี, แม่กองวิปัสสนา, สำนักส่งเสริม มส. (การศึกษาสงฆ์)
2. ประเภท ในระบบ, นอกกรอบ, ตามอัธยาศัย
3. กระบวนการเรียนการสอน ระบบไตรสิกขา → ทฤษฎี, ปฏิบัติ, ทักษะสู่ปัญญา
4. งบประมาณ รัฐอุดหนุนตามระบบทางโลก
5. การเตรียมการ แม่กองธรรม, บาลี → มส. เห็นชอบ

ใช้มาตรฐานการศึกษาเป็นเกณฑ์ (ครู หลักสูตร สถานที่ อุปกรณ์ ประเมินฯ)

โครงการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง
“การศึกษาของคณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษา
ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒”

.....

หลักการและเหตุผล

กระแสการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบันดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยมีผลจากการปฏิรูปทางการเมืองที่ก่อให้เกิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ การปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งเน้นการเรียนการสอนซึ่งเปลี่ยนให้ผู้เรียนสำคัญที่สุดนั้นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

การศึกษาของคณะสงฆ์ (ศาสนศึกษา) นับว่ามีบทบาทสำคัญในการศึกษาของไทย มาตามลำดับทั้งในด้านวิถีชีวิต วิถีคิด และวิถีการเรียนรู้ ดังนั้นเมื่อรัฐบาลมีนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ จึงน่าจะได้มีการพิจารณาถึงสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคตว่าควรจะทำอย่างไร จึงจะเอื้ออำนวยและเกื้อกูลต่อการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะในประเด็นต่อไปนี้

๑. โครงสร้างการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์
๒. สภาพของพระสงฆ์/สามเณรที่อยู่ในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน
๓. ความต้องการด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน
๔. แนวทางพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในอนาคต
๕. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการปฏิรูปการศึกษาในฐานะศูนย์การเรียนรู้และครูจริยศึกษา

ด้วยการเห็นความสำคัญในปัญหาดังกล่าวของพระเถระผู้ใหญ่หลาย ๆ รูปที่ต้องการให้มีการเสวนาเพื่อการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์โดยให้มีการระดมความคิดเห็นในหมู่คณะสงฆ์ที่มีส่วนรับผิดชอบการศึกษาของสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลด้านการศาสนา ข้อ (๑) ที่ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนศาสนศึกษาและศาสนทายาทเพื่อเผยแผ่ศาสนาธรรม รวมทั้งสนับสนุนให้มีการพัฒนาศาสนสถานให้สะอาด ร่มเย็น สงบสุข เพื่อให้เป็นประโยชน์ด้านจิตใจต่อชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๗๓ กำหนดให้รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา

รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา ๗ ที่กำหนดให้มีการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล เพื่อให้บุคคลมีการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น กลุ่มงานศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่รับผิดชอบงานด้านการศาสนา เห็นควรให้มีการจัดการเสวนาทางวิชาการเพื่อเป็นการระดมความคิดเห็นจากพระเถระผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบในการศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา พระสงฆ์นักวิชาการด้านการศาสนศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการศาสนศึกษาได้มีส่วนร่วมในการเสวนาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อรวบรวมปัญหาและความต้องการด้านการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
๒. เพื่อให้เกิดแนวทางการดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา
๓. เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการปฏิรูปการศึกษาในฐานะศูนย์การเรียนรู้และอื่น ๆ

วิธีดำเนินการ

๑. จัดทำโครงการเสนอขออนุมัติ
๒. นมัสการพระเถระผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบการศึกษาของสงฆ์เข้าร่วมเสวนา
๓. อาราธนาพระสงฆ์และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาเข้าร่วมประชุมเสวนา
๔. จัดประชุมเสวนาตามกำหนด
๕. สรุปและรายงานผลการประชุมเสวนา

เป้าหมาย

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศาสนศึกษาที่ประกอบด้วยพระสงฆ์และนักวิชาการ รวม ๖๐ รูป/คน ประกอบด้วย

๑. พระเถระชั้นผู้ใหญ่ ได้แก่ แม่กองบาลีสนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าสำนักเรียน

๒. ฆราวาส ได้แก่ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ อธิบดีกรมการศาสนา ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

วันเวลาดำเนินการ

วันจันทร์ที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๔ เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๗.๐๐ น.

สถานที่

ห้องประชุมกำแหง พลางกูร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน

กลุ่มงานศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. รับทราบปัญหาและความต้องการด้านการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์และด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษา
 ๒. ได้แนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมในการพัฒนาการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์
 ๓. คณะสงฆ์และหน่วยงานระดับนโยบายมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์และการปฏิรูปการศึกษา
-

๓. พระเทพปริยัติสุธี
๔. พระครูธรรมธรวิจิต อดิธมโม
๕. พระครูปลัดธรรม สุขเมธี
๖. พระมหาทองแดง อริยธโช
๗. พระมหาธวัช เขมธโช
๘. พระมหาประดิษฐ์ โอภาโส
๙. พระมหาอรรถสิทธิ์ อภิบุญโญ
๑๐. พระมหาบัวลอย กิตติญาโน
๑๑. พระมหาณรงค์ ฉนทโกโร
๑๒. พระบุญร่วม จกกวโร

ผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายฆราวาส

๑. นายจำลอง ครุฑขุนทด
๒. ดร.รุ่ง แก้วแดง
๓. นายไพบุลย์ เสี่ยงก้อน
๔. นายกมล รอดคล้าย
๕. ดร.อำนาจ บัวศิริ
๖. พลตำรวจตรีสุชาติ เผือกสกนธ์
๗. ดร.สุชาติ พชรทรัพย์
๘. ดร.นันทสาร สีสลับ

นักวิชาการและผู้สนใจเข้าร่วมประชุม

๑. นางสาวศรีวิไล แซ่เจี๋ย
๒. นางจินดา สีละปัญญา
๓. นายสมัย อัสวสันติ
๔. นางรัชนี แมนเมธี
๕. นางฟูเฟื่อง อินทรสมบัติ
๖. นางสาวสุมาลัย เกษรชาติ
๗. นายนรินทร์ หิรัญประจักษ์

เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยาราม
 ผู้จัดการโรงเรียนวัดเวตวันธรรมาวาส
 เจ้าคณะตำบลไร่ขิง
 ผู้จัดการโรงเรียนพุทธศาสตร์วิทยา
 อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา มจร.
 ครูใหญ่โรงเรียนวัดกาญจนสิงหาสน์
 โรงเรียนวัดจันทร์กะพ้อ
 ครูใหญ่โรงเรียนวัดทองค้ำวิทยา
 วัดปากน้ำ
 ครูใหญ่โรงเรียนวัดพรหมรังษี

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
 อธิบดีกรมการศาสนา
 ผู้อำนวยการกองแผนงาน กรมการศาสนา
 ผู้อำนวยการสำนักงานพุทธมณฑล กรมการศาสนา
 เลขาธิการมูลนิธิพระดาบส
 ทีมงานรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 ที่ปรึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนโยบายและแผน
 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
 สำนักงานประเมิน
 สำนักงานประเมิน
 โรงเรียนสายปัญญา
 โรงเรียนอนุบาลสัตย์สงวนอนุสรณ์
 ศูนย์ประชาสัมพันธ์กระทรวงศึกษาธิการ
 ศูนย์ประชาสัมพันธ์กระทรวงศึกษาธิการ

๘. นายถาวร ชัยจักร
๙. นายกมล ศรีนอก
๑๐. นายวรเดช อมรรพพิพัฒน์
๑๑. นาวาตรีสถาพร มณีฉาย
๑๒. นายวรชาติ วัฒนอมร

ประธานมูลนิธิพัฒนาการศึกษาเพื่อศีลธรรม
 รายการวิทยุธรรมะร่วมสมัย
 นักวิชาการประจำรัฐสภา

สื่อมวลชน

๑. นางสาวรัชภรณ์ อ่อนสกุล
๒. นางสาวฐาปนี หนูเอี่ยม
๓. นางสาวสุวิมล อำนาจเจริญยิ่ง
๔. นางสาวมนสิกุล โอวาทเภสัชช์
๕. นางสาวขวัญใจ อาปอง
๖. นางสาวดุชนิ เลิศธรรมรักษ์
๗. นางสาววิลาวัลย์ จรินทรการ
๘. นายเกรียงไกร ภูรงค์
๙. นายสุพัต พียะลา
๑๐. นางสาวกาญจจิตา มาเรียม
๑๑. นางสาวศุภภัจรรย์ จันทนา
๑๒. นางสาววารุณี ชี้อัตย์สกุลชัย
๑๓. นางสาวณัฐกาน สวรรยาธิปัติ
๑๔. นายยงยุทธ สายทอง
๑๕. นางสาวรุ่งนภา สุดาเทพ
๑๖. นายจัตรงค์ วัฒนกาญจนะ

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์
 หนังสือพิมพ์ข่าวสด
 หนังสือพิมพ์สมัครด่วน
 เนชั่นสุดสัปดาห์
 หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย
 หนังสือพิมพ์มติชน
 หนังสือพิมพ์อาทิตย์วิเคราะห์
 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
 หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์
 ศูนย์ข่าวแปซิฟิก
 กองบรรณาธิการวารสารสารานปฏิรูป
 Nation T.V.
 สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๗
 สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑
 สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑
 สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑

ข้าราชการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

๑. นางสาวจิรพรรณ ปุณเกษม
๒. นายนพพร สุวรรณรุจิ
๓. นางสาวสุรางค์ วีรกิจพาณิชย์
๔. นางสาวพิณสุดา สิริธรงค์ศรี
๕. นางพิศมัย แผงนุเคราะห์

ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการวิจัยการศึกษา ศาสนา
 และวัฒนธรรมแห่งชาติ
 ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพผู้บริหารทางการศึกษา
 ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและวางแผนการศึกษาแห่งชาติ
 ผู้อำนวยการกลุ่มงานศาสนา
 นักวิชาการศึกษา ๗ ว.

๖. นายนภมณฑล ลิบหมื่นเปี่ยม	นักวิชาการศึกษา ๖ ว.
๗. นายสมศักดิ์ จัตตุพรพงษ์	นักวิชาการศึกษา ๖
๘. นางสาวสอาดลักษณ์ จงคล้ายกลาง	นักวิชาการศึกษา ๕
๙. นางสาวสมลักษณ์ คล่องแคล่ว	นักวิชาการศึกษา ๕
๑๐. นางสาววลัยพร ศิริภิรมย์	นักวิชาการศึกษา ๔
๑๑. นางสมพร ยิ้มย่อง	เจ้าหน้าที่พัสดุ ๕

ที่ปรึกษา

ดร.รุ่ง แก้วแดง

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ดร.นันทสาร สีสลับ

ที่ปรึกษากลุ่มงานศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

บรรณาธิการ

นางสาวพิณสุดา สิริธรรังศรี

คณะผู้จัดทำรายงาน

นางพิศมัย แฝงนุเคราะห์

นายนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม

นายสมศักดิ์ จิตตพรพงษ์

นางสาวสอาดลักษณ์ จงคล้ายกลาง

นางสาววลัยพร ศิริภิรมย์

นางสมพร ยิ้มย่อง

ผู้ประสานงานและจัดทำต้นฉบับ

นางสาวสอาดลักษณ์ จงคล้ายกลาง

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช่หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป